

Van de redactie

Voor u ligt het december-nummer van de vijfde jaargang van het KNR-bulletin met enkele bijlagen. Hieronder bevindt zich de herziene lijst van kloosters die zich hebben aangemeld om deel te nemen aan de Open Kloosterdag op 23 maart 2003. Wilt u voor de zekerheid nog even verifiëren of u - wanneer u zich heeft aangemeld - correct op de lijst vermeld staat? Voorts wijzen wij u er nogmaals nadrukkelijk op dat het de bedoeling is dat u zelf als deelnemer de lokale of eventueel de regionale publiciteit verzorgt rond de concrete initiatieven en het programma in uw klooster. Vanuit het Bureau KNR wordt op landelijk niveau de Open Kloosterdag onder de aandacht gebracht. Dit gebeurt door de distributie van een poster en twee persberichten (zowel de posters als de persberichten zullen eind februari/maart tevens aan de deelnemende kloosters worden toegezonden).

Zalig Kerstfeest!

Sluitingsdatum kopij voor het volgende nummer: **1 februari 2003**

AB/KNR 10 december	2
'daar sloten noch vensters noch deuren' In gesprek met Theo Zweerman ofm	5
Bestuurswisselingen	9
Speuren naar God in het alledaagse. In gesprek met Maaïke de Haardt	10
Toekomstige bestuurbaarheid: de Zusters van Julie Postel	12
Zilveren jubileum solidariteitscommissies	14
SNVR werkconferentie <i>Heb jij vuur?</i>	15
Aanvulling verslag Nationale Vredesdag (7 september 2002)	16
Oproepjes	17
Boeken	20
Interessante websites	23
Aankondiging platformdag Commissie Roepen	24
Gedachten over herbronning	24
In gesprek met ds Fokje Wierdsma (Pastoraat Oude Wijken, Rotterdam)	28
Gedicht Ida Gerhardt	30

Van de Bestuurstafel

Op 10 december kwam het Algemeen Bestuur KNR bijeen en het eerste deel van de vergadering werd besteed aan een verslag door Inge van Nistelrooy over de werkzaamheden van de studiegroep SNVR (verdeeld in drie subgroepen) in de afgelopen twee jaren. Een eerste project hield een onderzoek in naar de manier waarop het 'religieus verlangen' zich momenteel toont in de maatschappij. Men had contacten met een aantal nieuwe kleine groepen, die zich zowel op actie als op contemplatie richten. De bevindingen van deze subgroep worden binnenkort in een brochure gepubliceerd. De tweede subgroep ging uit van een dynamische verhouding tussen de beide aspecten 'actie' en 'contemplatie'. Men zocht naar voorbeelden van personen in de actualiteit en in het verleden, die op een bijzondere wijze aan deze dynamische verhouding gestalte geven. Deze subgroep zal de resultaten presenteren op een website en in een aantal radioprogramma's (in het voorjaar 2003). De derde subgroep organiseerde twee werkconferenties over de verhouding tussen 'gemeenschap' en 'individu'. Men ging daarbij uit van de stelling dat wij heden op een breukvlak in de geschiedenis leven en dat die verhouding daarom opnieuw gestalte gegeven zal moeten worden.

Vervolgens vergeleek Van Nistelrooy de resultaten met de inhoud van de nota van de SNPR, Wij religieuzen, die door het AB in juni 2001 besproken werd. Hierop ontvouwde zich een geanimeerd gesprek. Ondanks alle verschillen vond men het opvallend dat in beide kringen het religieuze verlangen, het gemeenschapsleven en de verhouding tussen actie en contemplatie centrale aandachtspunten zijn als men over het religieuze leven spreekt. Van Nistelrooy riep de vrouwelijke religieuzen nog op er voor te zorgen dat er een goede geschiedschrijving komt van hun maatschappelijke bete-

kenis in het verleden, met name op het terrein van de 'zorg', want het lijkt erop dat die bijdrage snel uit het maatschappelijk geheugen aan het verdwijnen is.

Vervolgens nam het AB kennis van de vorderingen van Wiel Smeets als stafmedewerker jongerenbeleid. Na een verkennende fase werkt Smeets nu aan drie thema's die de komende jaren nader ingevuld zullen worden. Met de werkers van de diverse jongeren-centra is hij de specifieke beroepsdeskundigheid aan het versterken en de ervaringen uit dit proces kunnen een bijdrage zijn aan landelijke plannen voor een opleiding 'levensbeschouwelijk jongerenwerker'. Een tweede thema is het bevorderen van de toestroom van jongeren naar de centra. Dat zou kunnen door een website te maken waarop de centra en hun programma's gepresenteerd worden. Maar er zijn ook plannen om speciaal middelbare scholieren en PABO-studenten aan te spreken. Een derde thema zijn de maatschappelijke of diakonale projecten, die jongeren een kader bieden om zich dienstbaar te maken in de samenleving, maar die daarbij meteen mogelijkheden bieden om een eigentijdse religieuze gemeenschap te vormen. Smeets wil een eerste evaluatie bieden van deze vaak nog prille projecten en die aanbieden aan die religieuze instituten, die ook met dergelijke plannen te maken hebben.

Na de middagpauze vertelde een delegatie van het CMC-bestuur over de plannen van het CMC, MIVA en Solidaridad om eventueel te fuseren tot een nieuwe organisatie. Men heeft het idee dat deze organisaties gezamenlijk meer kansen hebben in de toekomst dan ieder apart. Men onderzoekt momenteel de zinvolheid van een fusie. En de contouren van een toekomstige structuur van zo'n organisatie worden ontworpen. Men denkt aan de

afdelingen 'vernieuwend pastoraat' (die voort zal gaan op het door AMA uitgezette spoor), 'mensenrechten en maatschappij-opbouw', 'fair trade' en belangenbehartiging van missionarissen. Daarnaast zullen 'educatie' en 'lobbyen' zeker alle aandacht krijgen. Men wil ook de banden met religieuze instituten bewaren. Op 18 december zullen de besturen van de drie instellingen zich uitspreken of zij een verder onderzoek naar de zinvolheid van een fusie zinnig vinden. Als men dat inderdaad vindt, zal er onder meer met de KNR over de verdere concretisatie gesproken moeten worden, bijvoorbeeld over een nieuwe invulling van de afspraken over de KNR-commissies AMA en CMBR, die nu ondersteund worden door CMC. Men denkt dat een definitief besluit in het najaar van 2003 genomen kan worden.

Vervolgens was er aandacht voor de herdenking op 7 juni 2003 van het feit dat het 150 jaar geleden is dat de 'bischoppelijke hiërarchie' in Nederland hersteld is. Dezer dagen nemen de bisschoppen het besluit of dat jubileum naar hun oordeel groots of beperkt gevierd moet worden. En als dat een grootse viering wordt, kan de vraag gesteld worden of de religieuze instituten daarbij mogen ontbreken. Enkele leden van het AB zullen zich daarop bezinnen.

Al enkele jaren wordt er nagedacht over het gegeven dat projecten die door religieuze instituten zijn geïnitieerd of waarin zij participeren, in problemen komen omdat de betrokken religieuze instituten hun participatie in menskracht en financiële middelen moeten verminderen of opgeven en omdat er zich nieuwe uitdagingen in kerk en samenleving aandienen. Kristallisatiepunt van dit denkproces was de Bestuurskamer. Stappen in dit proces hebben steeds de aandacht van het AB en van de Algemene Vergaderingen van de Samenwerkingsverbanden gehad. Nu lag er een eindvoorstel van de Bestuurskamer voor.

Besloten is dat projecten/organisaties voortaan een vraag om structurele (= het voortbestaan van de organisatie of het project als zodanig betreffende) financiering aan AMA, KOS of PIN kunnen voorleggen. Als de commissie daar positief over adviseert, wordt dat oordeel voorgelegd aan de 'Adviesraad Solidariteitsinzet', waarin leden van het DB-KNR en vertegenwoordigers van de drie commissies elkaar ontmoeten. Die Adviesraad beoordeelt die projecten dan aan de hand van criteria waarvoor de Bestuurskamer een voorzet deed. Een belangrijke bepaling is dan dat hoogstens de helft van de gelden, die religieuze instituten ieder jaar aan de drie solidariteitscommissies ter beschikking stellen, voor deze structurele steun aangewend mag worden. En dan toetst het DB het standpunt van de Adviesraad.

Belangrijk punt in de discussie was de vraag waarom een besluit in deze niet aan de commissies zelf overgelaten wordt. Het antwoord daarop was dat bij deze vorm van structurele financiering een project of organisatie als het ware een 'keurmerk' van de KNR krijgt: dit is een project waar de religieuzen zich samen sterk voor willen maken. Dat zal het wellicht vergemakkelijken dat voor zo'n project of organisatie ook buiten de wereld van de religieuzen financiële steun geworven kan worden.

Er kan dus nu op dit terrein begonnen worden, al experimenterend en zoekend, maar iedereen is nieuwsgierig hoe het zich zal ontwikkelen en daarom zal het AB ook heel nauwgezet de ontwikkelingen gaan volgen.

Vervolgens besprak de vergadering een ontwerp voor statuten van de éne Conferentie. Uit dat ontwerp en de toelichting erbij bleek wel dat er met de Congregatio in Rome nog overleg zal moeten zijn, omdat in de Nederlandse situatie zich toch problemen voordoen die niet overeenkomen met een standaard-antwoord over de opzet en inrichting van één Conferentie. Daar zijn bijvoorbeeld de vragen of

Hogere Oversten van de monialenkloosters wel lid kunnen zijn en of de leden van het Dagelijks Bestuur wel allemaal zelf Hogere Overste moeten zijn.

Daarnaast is er de eerder uitgesproken wens dat de leden van de huidige Samenwerkingsverbanden elkaar voor bepaalde thema's en bij bepaalde gelegenheden in eigen kring willen blijven ontmoeten. De concept-statuten noemen dit niet. Op zich had men er geen probleem mee dat in dit concept op geen enkele wijze is voorzien in het op enigerlei wijze voortbestaan van de Samenwerkingsverbanden, want dat zou de ontplooiing van de éne Conferentie belemmeren. Maar toch moet er iets op gevonden worden hoe die bijeenkomsten 'in bijzondere kring' gestalte gaan krijgen.

In het verdere proces van de nadere voorbereiding van die éne Conferentie zullen met name de FKR en de KAR betrokken worden.

Daarna besprak men het verslag van de vierde serie gesprekken 'Toekomstige bestuurbaarheid'. Er zijn gesprekken gevoerd met de besturen van 36 religieuze instituten. Opvallend was deze keer dat een aantal instituten heel bewust ervoor kiest geen gebruik te maken van de mogelijkheden van een verzorgingshuis, maar de leden zolang mogelijk in eigen huis wil verzorgen. Het lijkt erop dat een Persoons Gebonden Budget, maar wellicht nog meer de nieuwe mogelijkheden van de AWBZ hier kansen bieden om daar ook externe financiële middelen voor te krijgen. Gevraagd is aan het Bureau om de instituten daarover goed te (laten) informeren.

Er waren in deze ronde ook enkele nieuwe vragen bij over financieel-administratieve kwesties. Zo bleek dat 17 van deze instituten een externe accountant hebben en dat er 17 met een begroting werken, maar dat men (nog) niet in alle gevallen daarvan het voordeel zag. De stafleden, die de gesprekken voerden, waren enigszins geschrokken dat in een aantal religi-

euze instituten maar één persoon feitelijk beslist over de beleggingen, ook als deze risico-vol zijn. Met het DB vond het AB dat het zinnig is om te bezien of de KNR op dit terrein eens verkent of dat er niet meer voor en met instituten gezamenlijk gedaan kan worden.

En op dit financieel terrein is aan het Bureau ook gevraagd om met nadere suggesties te komen over het onderwerp 'internationaal overdragen van vermogen': hoe doet men dat het beste en zou het in bepaalde situaties niet verstandig zijn het vermogen van een instituut juist in Nederland te laten?

Uit de gesprekken is in een enkel geval ook de conclusie mogelijk dat een instituut in een zeer zorgelijke situatie verkeert. Het AB was het er mee eens dat men dan vanuit het Bureau best eens een nader gesprek met zo'n instituut mag aangaan om te zien of dat inderdaad zo is.

Tot slot sprak men kort over de begroting voor het jaar 2003 en dat kon kort, omdat die in hoofdlijnen al in juni behandeld was. En men nam kennis van een aantal onderwerpen die op de agenda van het DB stonden in de laatste maanden, maar die niet terug kwamen op de agenda van het AB.

En toen was het 16.00 uur en kon de voorzitter precies op het voorgestelde tijdstip deze bijeenkomst met een diversiteit aan onderwerpen afsluiten.

Ad Leys

'daar sloten noch vensters noch deuren'

In gesprek met Theo Zweerman ofm

Juist anderhalf jaar nadat hij was gestopt met lesgeven werd Theo Zweerman ernstig ziek. Het bleek om een onbehandelbare vorm van kanker te gaan, die veel voorkomt bij mensen die met asbest werken. 'Als ik mij rustig zou houden, dan zou het gezwel dat misschien enige tijd ook doen.' Sindsdien heeft hij veel verzoeken om lezingen en voordrachten te geven afgeslagen. Daardoor is zijn leven thans meer ingeperkt en dat geeft een bepaalde verstillen en concentratie. De laatste maanden gaat hij frequent naar het ziekenhuis om het eiwitrijke vocht dat zich achter de longen ophoopt weg te laten halen. Ondanks alles beschouwt hij de kanker als heilzaam, omdat het hem dwingt na te denken over de vraag: Waar steek je je energie in?

Sinds 1988 woont hij in Megen in een jonge gemeenschap, waarin hij zich wel voelt als oudste van negen broeders. In dat stadje aan de Maas kan hij genieten van het prachtige rivierenlandschap en van de Hof van Lof, waar veel mensen op af komen uit belangstelling voor de religieuze symboliek van bloemen.

Hij heeft nimmer oppervlakkig geleefd, maar sinds hij zich door zijn ziekte bewust is van zijn eindigheid leeft hij nog intenser dan tevoren. Vanuit het besef dat het misschien de laatste keer zal zijn ervaart hij iedere wisseling van de seizoenen, elke lichtval en iedere weersgesteldheid als iets bijzonder kostbaars.

Oorlogsjaren

Theo Zweerman (1931) komt uit Rotterdam. Hij was het jongste kind in een gezin van drie. Zijn ouders hadden het niet breed. 'Mijn vader was kunst schilder en om den brode werkte hij tevens als tekenleraar op een ambachtsschool. De jaren dertig waren zwaar. 's Avonds zat hij vaak te

pluieren om wat bij te verdienen. Mijn moeder had geen sterke gezondheid. Ik ben katholiek opgevoed, maar het was geen gesloten wereld. Mijn vader was een diepvrome man zoals je niet zo heel vaak tegenkomt.' Theo Zweerman heeft nooit dwang ervaren om naar de kerk te gaan en hij heeft dat als een groot goed ervaren, omdat alleen in vrijheid een echte relatie kan opbloeien.

Als jongetje van 8 jaar maakte Theo Zweerman op 14 mei 1940 het bombardement mee. Dat maakte een onuitwisbare indruk. 'Het voelde in die eerste oorlogsdagen alsof de werkelijkheid ineens onder stroom kwam te staan. De school waar ik naar toe ging was een van de weinige gebouwen in de binnenstad die gespaard bleef. Als ik daarheen ging, wandelde ik dus altijd door het puin. Kerstmis 1939 zong ik als koorknaap in de Bosjeskerk in Rotterdam. Dat was een geweldige gebeurtenis. Een volle kerk waarin de rijke katholieke liturgie verzorgd werd. Een half jaar later was die kerk een grote puinhoop. In de oorlog zong iedereen het lied "Es geht alles vorüber, es geht alles vorbei, auf jeden Dezember folgt wieder ein Mai". Na de winter, komt er weer mei. Maar bij ons was het precies andersom. In december nog volop glorie en heerlijkheid en in mei een volledige binnenstad in puin.

Het gevoel van vergankelijkheid en het voorbijgaan van wat zich groots en majestueus voordoet, heeft mijn leven sterk bepaald. In 1941 en 1942 waren er vaak bombardementen van de Engelsen. Ze wilden natuurlijk de havens bombarderen, maar kwamen ze onder het afweergeschut, dan lieten ze snel hun bommen vallen.

Wij werden 's nachts vaak wakker van het enorme vuurwerk. Ik heb het St. Franciscus-Gasthuis in brand zien staan. De berichtgeving van de fronten volgde je.

Tijdens de hongerwinter bleven we in bed om de warmte te bewaren. Kou is erger dan honger. Mijn broer werd als jongen van 17 opgepakt bij de grote razzia in november 1944. Straat na straat in Rotterdam werd toen leeggehaald. Hij heeft onder barre omstandigheden gewerkt aan de spoorlijn in Neurenberg.

Toen voor ons de toestand tijdens de hongerwinter precair werd, zijn mijn vader en ik met een karretje schilderijen lopend op weg gegaan via Bodegraven en Amsterdam naar een kennis in Medemblik. De derde dag kwamen we daar na spertijd aan. Koud, hongerig en dodelijk vermoeid strompelden we er binnen. Na de maaltijd die ons werd voorgeschoteld ben ik dagenlang ziek geweest, omdat mijn darmen niet meer gewend waren aan zoveel voedsel. Ik werd liefderijk opgenomen in dat gezin. Er waren al onderduikers, maar ik kon er nog wel bij. Mijn vader kon wat schilderijen ruilen en ging met wat voedsel weer naar huis. Ik heb ook het verwoestende effect gezien van het water, nadat de Duitsers de dijken van de Wieringermeer hadden doorgestoken. Op het eind van de oorlog zagen we Duitse tienersoldaten van 15 à 16 jaar. Ik ben er van overtuigd dat Bush nog nooit zelf aan den lijve de oorlog heeft ervaren. Het krijgsbedrijf heeft niets heroïsch; het is uitsluitend destructief en mensonterend.'

Roaring sixties

Vrij snel na de oorlog kwamen de verhalen los over Bergen-Belsen, Sobibor en Auschwitz. De omvang en perversie van het kwaad vormden een thema dat hem niet meer los zou laten. Hij voltooide de HBS en volgde twee jaar aanvullend gymnasium. Hij was een religieus ontvankelijke jongere, maar pas door het contact met twee zeer verschillende Franciscanen realiseerde hij zich dat hij wilde intreden.

In de zomer van 1953 begon hij zijn vorming tot Franciscaan in Stoutenburg bij Amersfoort. Na twee jaar filosofie- en vier jaar theologie-studie,

volgden zijn priesterwijding in 1960 en een stage in Maastricht. Vervolgens werd hij verzocht om verder te studeren in de wijsbegeerte (Leuven). In 1965 vertrok hij uit Leuven en werd docent aan een eigen seminarie van de Franciscanen. Twee jaar later werd hij in Utrecht benoemd aan de nieuwe katholieke theologische opleiding als docent geschiedenis van de moderne wijsbegeerte. Dankzij de openheid van de roaring sixties groeide de samenwerking met de protestanten en vanaf 1970 doceerde Theo Zweerman wijsbegeerte zowel aan de Kath. Theologische Universiteit te Utrecht als aan de Faculteit der Godgeleerdheid van de R.U. Utrecht.

Toentertijd maakte hij deel uit van een kleine gemeenschap in de Willem Barentszstraat, waar ook vluchtelingen en jongeren via het JAC welkom waren. Het was een heerlijke, veelbelovende tijd, waarin zijn interesse werd gewekt voor de eigen teksten van Franciscus.

'Wij lazen die teksten en legden ze open om te zien waar de patronen zitten, de knooppunten. Het resultaat was indrukwekkend en scherpte ons zicht op Franciscus als mysticus.' In 1982 verhuisde hij naar een onbewoonbaar verklaarde woning in de Betonbuurt in de wijk Zuilen. Ook daar heeft hij een aantal gelukkige jaren doorgebracht. Met name dankzij een medebroeder die heel getalenteerd was in de omgang met de mensen in die volksbuurt.

Ondertussen bleek de tijd rijp voor de oprichting van een leerstoel voor franciscaanse spiritualiteit. Vanaf 1985 combineerde hij die leerstoel met een parttime hoogleraarschap in wijsbegeerte. Toen hij in 1991 lichamelijke signalen kreeg van overbelasting besloot hij om zich te concentreren op Franciscaanse spiritualiteit.

Een doodshemd heeft geen zakken

Theo Zweerman vroeg zich af wat Franciscus en Clara te zeggen zouden hebben over onze huidige tijd. Ook in

hun tijd vonden sterke maatschappelijke verschuivingen plaats. Franciscus en Clara stonden in een cultuurkritische traditie. Daarin stond en staat centraal datgene wat enkel in zichzelf zin heeft. We zijn verstrikt in het nuttigheidsdenken, terwijl het in de kern juist gaat om datgene wat buiten de orde van de doelgerichtheid, efficiency en maakbaarheid valt. Belangrijke woorden voor Theo Zweerman om onze cultuur van maakbaarheid te typeren zijn verzeke-ringssyndroom, opvoeringssyndroom en onafhankelijkheidssyndroom. Dé remedie voor deze onderling samenhangende eigentijdse kwalen ziet hij in Franciscaans vertrouwen. Iedereen zal zich met het verstrijken van de jaren gaan realiseren meer en meer los te moeten laten. De volkswijsheid waarin dat besef wordt uitgedrukt - een doodshemd heeft geen zakken - is een wijsheid die op een gegeven moment gaat dringen.

De kunst van het loslaten is iets wat wij allen moeten leren. Als er iemand is geweest die de kunst steeds beter is gaan verstaan dan is het Franciscus wel. Franciscus mag je in dit opzicht wel een levenskunstenaar noemen. Diens levenskunst had zeker ook te maken met de befaamde armoede, mits je die armoede niet opvat als een ascetische manoeuvre waarmee hij het zichzelf en eventueel ook anderen zo moeilijk mogelijk zou hebben willen maken. Franciscus heeft gaandeweg geleerd, dat de bescherming die mensen nodig hebben om te kunnen leven heel makkelijk ontaardt tot een afscherming waardoor andere mensen tekort gedaan wordt. Armoede kwam voor Franciscus neer op het loslaten van de krampachtige poging tot zelfhandhaving en gretige toe-eigening van alles en nog wat. Vooral van nog wat. 'Armoede' betekende voor hem loslaten, om op verregaande wijze solidair en vrijgevig te kunnen zijn. Kind van God te kunnen zijn. Loslaten van alle inhaligheid. De grijpende hand openen. Toch moet er bij

gezegd worden dat het bij Franciscus eigenlijk ging om loslaten en overlaten aan God, of aan de andere mens. Loslaten en overlaten: in één woord komt dat neer op wat we 'geloven' noemen, of liever nog: vertrouwen. Vertrouwen hebben dat is: loslaten en overlaten.

Je laten vangen

Ter verduidelijking van het Godsvertrouwen vertelt Theo Zweerman over een ervaring van Henri Nouwen. Die was eens met zijn vader op reis toen zij samen een circus bezochten. De baas van de trapezewerkers die keer op keer door de lucht zweefde zei tegen Nouwen: Jij denkt misschien dat ik de grote ster ben van de trapeze. Maar de echte ster is Joe, die me vangt. Hij moet me op het exacte moment uit de lucht plukken als ik mijn verre sprong naar hem maak. Het geheim is dat ik het vangen geheel aan Joe overlaat en zelf niets doe. Het ergste wat een vanger kan doen is proberen de vanger te vangen. Als ik Joe's polsen zou vastgrijpen, zou ik ze kunnen breken, of hij zou de mijne kunnen breken. Dat zou het einde zijn voor ons beiden. Een springer moet springen en een vanger vangen, en de springer moet met uitgestrekte armen en open handen erop vertrouwen dat zijn vanger er zal zijn.

Dit is ook de wijsheid van het Evangelie: vasthouden dat je moet loslaten en het overlaten aan de Vanger om je op te vangen. Eigenlijk komt dit telkens neer op vertrouwen: jezelf toevertrouwen.

Bij Franciscus is 'geloven' of 'vertrouwen' zeker geen afdankertje van 'zien' of 'weten'. Vertrouwen of geloven vertaalt hij onder meer als respecteren en danken en aanbidden. Danken heeft voor hem alles te maken met erkennen, dat alles wat je hebt en bent een gave is. Een gave van God. Erkennen en erkentelijkheid zijn broer en zus.

Kwetsbaarheid

In het boek *Wondbaar en vrijmoedig* dat vorig jaar verscheen belicht Theo Zweerman uitvoerig het thema kwetsbaarheid dat hem de laatste vijftien jaar heeft beziggehouden. Bewust vermeed hij het woord kwetsbaar, wat versleten is en soms naar halfzachtheid zweemt. Maar de lezer blijft niet met lege handen zitten, want Zweerman somt bruikbare alternatieven op. Onze taal kent talloze synoniemen, waarmee wij onze wezenlijke verstoorbaarheid kunnen aanduiden. Verwondbaar en krenkbaar zijn wij, kneusbaar en griefbaar, folterbaar en kreukbaar, presbaar en afpersbaar, beproefbaar en bedroefbaar.

Een ander sleutelwoord in genoemd boek is dragen. Daarover schrijft hij: Het is goed ons nogmaals te realiseren hoe eerbetuigingen gestalte krijgen in allerlei vormen van hoogachting, dit is in buigen, dragen, laten tronen, verheffen, kortom in erkenning van hoogheid en hoogwaardigheid bij alle wankelheid. Maar ook, dat eer niet minder gestalte krijgt, waar mensen op behoedzame wijze met de kwetsbaarheid van de ander omgaan. Het begrip dragen is door zijn ziekzijn meer gaan leven: 'Ja, het wordt hierdoor zeker verdiept. Dragen heeft ook de klank van bevestiging, van hooghouden, hoogachten en daar ben ik zeer mee gezegend de laatste tijd.' Velen leven met hem mee via bezoek, telefoontjes en brieven. 'Ik krijg zulke positieve en bevestigende brieven; dat werkt zich ook uit in moed, in hoop. Van meet af aan heb ik de hoop zelf ook hoog mogen houden.'

Theo Zweerman. *Wondbaar en vrijmoedig. Verkenningen in het licht van de spiritualiteit van Franciscus van Assisi*. Nijmegen 2001: Valkhof Pers.

Binnenkort verschijnt: *Franciscus van Assisi op zijn woord genomen. Wat zeggen zijn geschriften over zijn spiritualiteit?* [werktitel]. Auteurs: Edith van den Goorbergh osc en Theo Zweerman ofm.

Broosheid

Er zit volgens Theo Zweerman ook een geweldige uitdaging in ons onbestendig bestaan, dat als een groot waagstuk ervaren kan worden. Clara is voor hem in dit opzicht een leidsvrouw. Haar motto luidt: 'Semper persevare' [altijd volharden]. Hij schrijft daarover: '(-) in de slijtageslag van de tijd, in dat proces van verweering, en bij het besef 'fragilis' te zijn - Clara gebruikt dat woord - is volharding onontbeerlijk. Volharding waarin? Haar antwoord is: in een leven voor God en voor haar medemensen met alleen het hoognodige, en dus zonder toe-eigening, zonder bezit, ongepantserd, zonder zich in te dekken. Zulk een leven komt neer op standvastigheid, dag in, dag uit, in de moeizame doorleving van het hachelijke en verwondbare van ons bestaan - maar ook op de beleving van de goede raakbaarheid, de goede verschilligheid, die mensen mogen opbrengen.'

Ook in het Nieuwe Testament wordt de hachelijkheid van het bestaan doeltreffend geschetst in de omstandigheden, waarin de Messias ter wereld kwam. Waar een oud Kerstlied zegt: 'daar sloten noch vensters noch deuren' beseffen wij maar al te goed, dat het niet alleen gaat over de stal in Bethlehem, maar dat ons bestaan *tout court* bedoeld is. Als het God belieft heeft met zo'n onderkomen genoeg te nemen wie zijn wij dan om niet blij te zijn met zo'n toenadering?

WvdV

Bestuurswisselingen

Minderbroeders Conventuelen

De leden van de Nederlandse Sint-Willibrordprovincie van de Minderbroeders hielden van 13-17 oktober hun kapittel. Als nieuw bestuur koos het kapittel voor de periode van de komende vier jaar:

Theo Scholtes, provinciaal, 2de termijn

Johan Stege, vice-provinciaal, 2de termijn

Hans Visser, provincie-secretaris, 2de termijn

Theo Gielen, 2de termijn

Thijs Moons, 3de termijn

Schaas Vermeulen, 1ste termijn

Samenvoeging Trappistenabdijen Ulingsheide en Lilbosch

Op 17 oktober zijn de Trappistenabdijen van Lilbosch in Pey-Echt en Ulingsheide samengevoegd tot één abdij. De abt van de abdij Lilbosch, Chris Thewissen, is nu ook de abt van de communiteit van Ulingsheide. Amandus Prick, die al sinds 1956 abt en overste was van Ulingsheide, blijft huisoverste van de daar wonende monniken.

Nadere informatie bij Dom Chris Thewissen. Tel: 0475 - 481253

Zusters Franciscanessen van St. Anna

Op 18 oktober heeft het eerste provinciaal kapittel van de Zusters Franciscanessen te Oudenbosch een nieuw bestuur gekozen:

Zuster Vita de Wild, provinciaal overste

Zuster Inviolata Smits, raadslid

Zuster Johannita van Dam

Missionarissen van Mill Hill

Op zaterdag 23 november is bekend geworden dat Paus Johannes Paulus II de Nederlandse Mill Hill missionaris Cornelius Schilder heeft benoemd tot bisschop van Ngong in Kenia.

Montfortanen

Tijdens het provinciaal keuzekapittel van de Montfortanen op 25 en 26 november is voor een periode van zes jaar een nieuw bestuur gekozen:

Wiel Logister, provinciaal overste

Peter Denneman, raadslid

Ben Faas, raadslid

Hub Kleijkers, raadslid

Simon Kuyten, raadslid

Norbertinessenpriorij Sint-Catharinadal

Op 7 december werd P.A.M.J. Damen o.praem. geïnstalleerd als Proost van de Norbertinessenpriorij Sint-Catharinadal te Oosterhout.

Speuren naar God in het alledaagse

In gesprek met Maaïke de Haardt

In het juni-nummer van dit blad heeft u kunnen lezen over de presentatie van de leerstoel 'Religie en Gender'. Nu volgt een nadere kennismaking met leerstoelhouster Maaïke de Haardt.

Maaïke de Haardt (Nijmegen, 1954) voltooide in 1975 haar studie aan de Academie voor school- en beroepskeuze. Tijdens het werk in die sector ontdekte ze dat de keuze voor een bepaald beroep slechts een onderdeel is van de verschillende levensvragen waarvoor mensen zich gesteld zien. Haar belangstelling voor die wezenlijke vragen motiveerden haar om theologie te gaan studeren. In 1993 promoveerde ze op een veelgeprezen proefschrift met als titel *Dichter bij de dood*, waarin ze haar kritiek verwoordde op het christelijk spreken over de dood.

De thema's die ze sedertdien heeft aangepakt kunnen worden samengevat onder de noemer: *Dichter bij het leven*.

Eten

Maaïke de Haardt wil de religieuze ervaringen van vrouwen serieus nemen en zoekt naar sporen van het goddelijke in het alledaagse geleefde leven. Dus daar waar wordt geslapen en opgestaan, gezorgd, gevoed, gewerkt, waar mensen de grenzen van het leven met elkaar weten te dragen.

In haar theologische verkenningen is Maaïke de Haardt onder andere stil blijven staan bij de betekenis van de maaltijd als een mogelijke plaats die sporen van God kan bevatten. Zij zat in het bestuur van een sociaal eethuis (*de Pollepel*) in haar woonplaats Tilburg, waarin het verstrekken van een eenvoudige, gezonde maaltijd aan mensen die eigenlijk niet voor zichzelf kunnen zorgen of heel weinig middelen hebben, een belangrijke doelstelling is. Daar komen mensen van allerlei slag eten: ex-psychiatrische patiënten, verslaafden of net-van-verslaafd-af, mensen met een sociaal

minimum. Die plek is belangrijk voor hen en het werkt gemeenschapstichtend. De mensen zorgen op een bepaalde manier voor elkaar.

Een ander aanknopingspunt met eten is dat het één van de belangrijkste middelen is waarmee rituelen vorm krijgen in religieuze culturen. Mensen stichten daar identiteit mee: persoonlijke en sociale identiteit, maar ook religieuze identiteit. Belangrijke, centrale rituelen hebben met eten en drinken te maken. Denk bijvoorbeeld aan de eucharistie.

En ook de evangelies: daar wordt wat afgegeten. Het is ook het teken waarmee Jezus zichtbaar maakt wie Hij is en waarvoor Hij staat. Dat blijkt zowel in de broodwonderen als bij wie er aan tafel genodigd wordt. Door na te gaan wie wel en wie niet aan tafel genodigd wordt - in- en uitsluiting - kom je de religieus-ethische dimensie van eten op het spoor. Daarnaast zijn eten en koken, voedsel en voedselbereiding voorbeelden van de ambiguïteit van het alledaagse. Je weet nooit of het wel wat wordt, je weet dat het aan bederf onderhevig is en dat je het niet helemaal kunt plannen.

Beheersing

In haar streven aan te knopen bij het alledaagse ontdekte Maaïke de Haardt hoe onze manieren van leven en denken doorgaans helemaal afgestemd zijn op het beheersen en in de hand houden. Dan zijn we onthand wanneer de zaken ons ontglippen bijvoorbeeld bij ziekte en het afnemen van krachten bij het ouder worden. Maaïke de Haardt ziet hier voor de theologie een opgave weggelegd om op een nieuwe manier over autonomie te gaan denken.

Want wanneer onze beelden van autonomie inderdaad afhankelijkheid of hulp uitsluiten, dan wordt het al heel moeilijk om jezelf nog als volwaardig mens te zien op het moment dat je slecht ter been wordt, zelf niet meer je

bed in en uit kunt, je zelf niet meer kunt aankleden of wat dan ook. We zullen moeten leren autonomie te herdefiniëren als een begrip dat afhankelijkheid niet uitsluit, een begrip dat ruimte weet te maken voor vergankelijkheid en eindigheid, dat op een positieve wijze weet om te gaan met dingen die voortdurend getransformeerd worden, ook in minder leuke dingen. En, misschien nog wel het belangrijkste, om dit alles met God te verbinden. Om dit hele proces niet los van God te denken.

Ervaringen aanboren

In onze cultuur wordt zorg primair uitgedrukt in termen van het aantal handelingen en financiën. Er is een cultuuromslag nodig om mensen te erkennen in hun menselijkheid op het moment dat zij niet meer beantwoorden aan het normatieve beeld (jong, dynamisch, gezond, autonoom, enzovoort). Die erkenning is wezenlijk, maar daarnaast is het van belang om de ervaring van oudere mensen zelf aan te boren. Heel vaak hoor je dat mensen steun vinden in hun geloof, maar dat ze op gespannen voet leven met de kerk of met de voorstellingen of regels die er circuleren. Ze putten steun uit het vertrouwen dat ze in hun concrete leven voelen dat God op de een of andere manier bij hen is. Vanuit dat vertrouwen zijn ze in staat de grenzen van het leven te dragen. Impliciet weten zij zich gedragen door een diepere grond.

Maaïke de Haardt ziet het als haar opdracht om dit soort momenten te benoemen en zodoende recht te doen aan al die mensen die zeggen in God

te geloven, zij het met twijfels en onzekerheden. Die mensen ervaren iets en het is aan de theologen om dat 'iets' mee te helpen verder articuleren, te ontwikkelen en een plaats te geven in de theologie en in de kerken.

Maaïke de Haardt stelt dat secularisatie niet bestaat en dat de kerken niet het monopolie op het heilige, het sacrale bezitten. Zij meent dat een groot deel van de kerkelijke leiders op dit moment niet meer in voldoende mate en op voldoende adequate wijze in staat zijn hun taak als openleggers van de religieuze intuïties, dimensies en verlangens van huidige mensen te vervullen. De uitdaging in onze tijd bestaat erin om op te houden met het zoeken van God in het buitengewone, het spectaculaire en ons te wenden tot het gewone en het alledaagse. De wending tot het zogenaamde alledaagse, is eerst en vooral een poging de hardnekkige heersende tegenstelling tussen het seculiere en het sacrale, tussen het profane en het heilige te overbruggen. Het alledaagse is de plaats waar de scheiding tussen het seculiere en het sacrale niet bestaat.

Maaïke de Haardt is er van overtuigd dat in veel ervaringen van het alledaagse het goddelijke ligt opgeslagen en zij vindt het van belang om deze kennis bewust te activeren en ook werkelijk als kennis, als religieuze kennis, te beschouwen. Dat is met het oog op de continuïteit van religieuze tradities van groot belang.

WvdV

Open Studiedagen Vrouwenstudies theologie

VROUWEN, RELIGIE EN GEWELD

Inhoud:

Sinds 11 september 2001 staat de relatie tussen religie en geweld volop in de belangstelling. Sommigen menen dat religie principieel gewelddadig is, anderen beweren het tegendeel. Het

valt op dat in deze discussies de stemmen en de gezichten van vrouwen ontbreken. Toch hebben met name feministische theologes de relatie tussen religie en geweld en de uitwerking daarvan voor vrouwen al in een vroeg

stadium aan de orde gesteld en bekritiseerd. We kennen Vrouwen voor Vrede en het protest tegen religieus gelegitimeerd seksueel geweld tegen vrouwen en kinderen.

Religieuze legitimaties van geweld worden ontleend aan religieuze denkfiguren. We onderzoeken enkele daarvan kritisch op hun inhoud en uitwerking. Maar betekent dergelijke fundamentele religiekritiek dat vrouwen buiten geweldsspiralen staan? Is geweld in dat opzicht seksespecifiek? En leidt enkel de relatie tussen mannen en religie tot gewelddadigheid? Rond deze en andere vragen hebben we drie dagen samengesteld.

Studiedag 1: vrijdag 31 januari 2003:
Abraham's erfenis.
Grietje Dresen en Maaïke de Haardt

Studiedag 2: vrijdag 28 maart 2003
Daders, slachtoffers en mededaders
Hedwig Meijer-Wilmes en Maaïke de Haardt.

Studiedag 3: vrijdag 23 mei 2003
Vrouwen, geweld en religie.

Lieve Troch en Maaïke de Haardt

Nadere informatie:

Inschrijving: Vóór 10 januari 2002, elektronisch: g.dresen@theo.kun.nl, of schriftelijk, te richten aan: Instituut Feminisme en Christendom, KU Nijmegen, Postbus 9103, 6500 HD Nijmegen.

In beide gevallen vermelden: naam, adres en telefoon/email-adres, en data van de studiedag(en) waarvoor men inschrijft. Kosten: 12 euro per dag, 30 euro voor drie dagen (lunch niet inbegrepen). Overmaken op banknr. 233 54 63, t.n.v. Faculteit der Theologie, Nijmegen, o.v.v. kostenplaatsnr. 21/123 71 1.

Let op: Voor inschrijving is beide vereist: zowel inschrijfkosten storten, als schriftelijk (resp. elektronisch) inschrijven!

Tijdstip: 3 vrijdagen: 31 januari, 28 maart, 23 mei, 10.30-16.00 uur.

Plaats: Campus KUN, zaal wordt na inschrijving bekendgemaakt.

Informatie: **E:** g.dresen@theo.kun.nl of **T:** 024-3612474

Toekomstige bestuurbaarheid in de praktijk

de veranderingen bij de zusters van Julie Postel in Boxmeer

Ongeveer een jaar geleden werd ik in de gelegenheid gesteld om de zusters van Julie Postel in Boxmeer van dienst te zijn bij het voorbereiden van een aantal veranderingen binnen de organisatie van het klooster. Omdat de situatie bij de zusters van Julie Postel voor andere religieuze instituten herkenbaar is of in de toekomst herkenbaar kan worden wil ik in dit bulletin hier graag iets over schrijven.

Het Nederlandse Provinciaal Moederhuis van de zusters van Julie Postel is gevestigd in Boxmeer. De Nederlandse Provincie telt momenteel nog ongeveer 140 leden, waarvan het merendeel in Boxmeer woont. Het klooster in Boxmeer heeft een inpandig kloosterverzorgingshuis, dat tevens onderdak

biedt aan een zevental andere religieuze instituten (zowel contemplatieve als actieve religieuzen). Mede omdat deze andere religieuze instituten bewust hebben gekozen voor een religieuze gemeenschap is tot op heden het beleid van de zusters van Julie Postel geweest om geen leken op de wachtlijst te plaatsen.

Eén van de vragen waar ik, samen met anderen, voor werd gesteld was: hoe zorgen wij voor een goed functionerende afdeling administratie / financiën, die het Provinciaal Bestuur ondersteunt in de voorbereiding en uitvoering van haar beleid. Daarbij moest tevens een oplossing gezocht worden voor de vacature die zou gaan ontstaan doordat de (zuster) Econome

te kennen gegeven had haar functie neer te willen leggen.

Om op deze vraag in de gegeven constellatie een antwoord te kunnen geven werd een werkgroep geformeerd bestaande uit werknemers en adviseurs. De vragen stonden echter niet op zich. In de loop van de tijd hebben zich bij de zusters van Julie Postel een aantal ontwikkelingen voorgedaan die het noodzakelijk maken de dingen anders te organiseren. Om een voorbeeld te noemen: het personeel van de keuken en de huishouding is in dienst bij de congregatie, terwijl het personeel van de verzorging in dienst is bij het kloosterverzorgingshuis. Dit verschil is historisch verklaarbaar maar in de dagelijkse praktijk leidt het bestaan van twee werkorganisaties tot afstemmingsproblemen en onduidelijkheid. Bovendien is de organisatie van het Provinciaal Moederhuis in de loop van de jaren aanzienlijk gegroeid, waardoor de verantwoordelijkheid voor een groot personeelsbestand veel aandacht vraagt van het Provinciaal Bestuur. In de nabije toekomst zal er een reorganisatie plaatsvinden, zodat een nieuwe efficiënte en effectieve organisatie ontstaat. De veranderingen met betrekking tot de afdeling administratie / financiën lopen in zekere zin vooruit op deze reorganisatie.

Bij de veranderingen die door de werkgroep voorgesteld zouden worden moest aan een aantal voorwaarden worden voldaan. Zo was het van het begin af duidelijk dat voor de volwaardige functie van Econome geen medezuster meer benoemd kon worden. De gewenste deskundigheid was eenvoudig niet bij de zusters aanwezig. Vanuit het Generaal Bestuur uit Frankrijk was echter wel nadrukkelijk de eis naar voren gebracht dat de zusters zelf bevoegd bleven voor het tekenen van betalingen en dat deze bevoegdheid niet uit handen zou worden gegeven aan een derde. Een andere randvoorwaarde voor de gekozen oplossing luidde dat de Nederlandse Provincie

geen nieuwe dienstverbanden meer zou aangaan. Het doel van de reorganisatie, zoals hiervoor vermeld, is juist de personeelsleden onder te brengen bij één centrale werkorganisatie met duidelijke lijnen.

Na een aantal discussieronden binnen de werkgroep en gesprekken met personeelsleden en het bestuur heeft de werkgroep in de afgelopen maand haar voorstellen voorgelegd aan het bestuur. Met betrekking tot de afdeling administratie / financiën is voorgesteld om in de loop van het komende jaar toe te werken naar een situatie waarin er een scheiding wordt teweeggebracht tussen de administratie van de werkorganisatie en de administratie van de Nederlandse Provincie in enge zin. Deze laatstgenoemde administratie bevat bijvoorbeeld de bezittingen van de Nederlandse Provincie en de administratie van de privé-uitgaven van de zusters. De bedoeling is dat de Nederlandse Provincie haar diensten (zoals voeding en schoonmaak) gaat inkopen bij de centrale werkorganisatie. De scheiding betreft niet alleen de boekhouding zelf, maar ook de personeelsbezetting. Door deze oplossing wordt een onafhankelijke positie gecreëerd, waarbij de belangen van de Nederlandse Provincie optimaal kunnen worden behartigd. De positie van de afscheid nemende (zuster) Econome wordt anders ingevuld. Binnen het Provinciaal Bestuur wordt één van de leden verantwoordelijk voor de financiën, voor zover het taken betreft die niet of moeilijk aan een adviseur kunnen worden overgedragen. Dit geldt met name voor de bankbetalingen en voor de kasbetalingen aan medezusters. Er ontstaat tevens een nieuwe functie, namelijk die van economisch adviseur. Hiervoor stelt het Provinciaal Bestuur op korte termijn een niet-religieus aan. De aanstelling geschiedt bewust anders dan in de vorm van een dienstbetrekking, zodat er flexibel kan worden ingesprongen op veranderende omstandigheden in de toekomst. De

economisch adviseur is verantwoording verschuldigd aan het Provinciaal Bestuur als geheel en niet aan één individueel lid van dat bestuur. De persoon die de positie inneemt van economisch adviseur zal vanzelfsprekend het volledige vertrouwen van de leden van het Provinciaal Bestuur moeten hebben. Teneinde vast te stellen dat dit vertrouwen terecht wordt geschonken zal jaarlijks een accountantsverklaring bij de jaarrekening van de Nederlandse Provincie worden verlangd.

De bedoeling van bovenstaande maatregelen is de verlichting van taken van het Provinciaal Bestuur op financieel gebied. Een goede ondersteuning op dit en andere terreinen geeft de bestuursleden de gelegenheid een groter deel van hun tijd te besteden aan de meer persoonlijke zorg voor de medezusters.

Cees Backer

Jubileum solidariteitscommissies

Op 22 november 2001 vierden de drie solidariteitscommissies AMA, KOS en PIN hun 25-jarig jubileum. Dit vond plaats in de Janskerk in Utrecht en werd uiteindelijk een bijzondere gebeurtenis, die niet volgens de gebruikelijke patronen verliep. Kortom een uitdagende sessie waarin de toekomst van religieuzen en solidariteit centraal stond. Aan het slot van de bijeenkomst werd met grote meerderheid gekozen voor een experiment met een organisatie, die zich uitsluitend zou richten op het doorgeven van de inspiratie van de religieuzen aan volgende generaties. De uitkomst was helder, maar de uitwerking is een ander verhaal. Er zijn immers veel organisaties en overlegstructuren binnen religieus Nederland, die niet zomaar gepasseerd kunnen worden. Daarom deed de jubileumcommissie van PIN, KOS en AMA een oproep om ideeën te leveren hoe het estafette-stokje door te geven. Aan deze oproep heeft een tiental be-sturen gehoor gegeven. Deze reacties zijn opgetekend en zullen uiteraard meegenomen worden bij de toekomstige invulling van de solidariteitsactiviteiten van de religieuzen in Nederland.

Aan het einde van die dag werd een gezamenlijk project toegelicht dat als cadeau bij gelegenheid van het jubileum voor de verbetering van de

(medische) verzorging van oudere zusters in de Oekraïne zou worden aangeboden. Vanwege de geringe financiële mogelijkheden van de religieuze instituten daar blijven zieke zusters momenteel vaak verstoken van medische hulp of ontvangen deze in onvoldoende mate. Een extra probleem vormt het gegeven dat juist de oude en zieke zusters vaak nog verspreid op zichzelf wonen. De verzorging van deze zusters betekent een grote belasting voor de jonge zusters die soms de hele dag de stad doorkruisen om alle alleenstaande zusters te bezoeken. De conferentie van religieuzen in de Oekraïne zal exact inventariseren welke behoeften er zijn en hoe de gestorte gelden rechtvaardig te verdelen. Met nadruk is er op gewezen dat het beschikbare geld ingezet kan worden voor de aanschaf van medicijnen, maar ook voor verbetering van sanitair, aanschaf van medische hulpmiddelen en wellicht voor het inzetten van lekenpersoneel. Tot nu is een bedrag van 40.000 euro op de speciale rekening binnen gekomen. De drie solidariteitscommissies zullen zich begin 2003 beraden over een additionele bijdrage vanuit PIN, KOS en AMA voor dit uitstekende doel.

Rogier Moulen Janssen

**Heb jij vuur? Identiteit en verlangen:
apostolisch en religieus leven op een breukvlak**

SNVR-werkconferentie 3 december 2002, Klooster Mariënborg, 's-Hertogenbosch

Gezien de overweldigende belangstelling voor de in het voorjaar gehouden werkconferentie onder het motto *Heb jij vuur?* was besloten om een tweede bijeenkomst te organiseren. Ook deze dag was voorbereid door de leden van groep 4 van de studiegroep religieus leven van de SNVR en opnieuw overtrof het aantal aanmeldingen het toegestane maximum.

Dagvoorzitter mevrouw Inge van Nistelrooy lichtte een en ander toe in haar inleiding. Groep 4 heeft zich bezig gehouden met het onderwerp 'Individu en gemeenschap'¹. Achtergrond van dit onderwerp was, dat het kenmerkend is voor het leven van een religieus dat zij, óók als zij alleen woont, leeft in verbondenheid met een gemeenschap, haar congregatie of orde. Zij heeft zich ooit voor de rest van haar leven verbonden aan deze gemeenschap. De congregatie is haar thuis, als een familie, en - net als met een familie - je kunt er wel eens onvrede mee hebben, maar het is toch je vertrouwde plek, een gedeelde geschiedenis en een eigen traditie.

Naast verbondenheid met de gemeenschap is er ook sprake van individualisering, in die zin dat mensen steeds en vooral worden aangesproken op hun eigen keuzen, hun eigen verantwoordelijkheid. Wat dat betreft staan religieuze gemeenschappen niet los van tendenzen in de samenleving en ze ontkomen er ook niet aan.

In Groep 4 is daarover diepgaand gesproken. Men heeft het gehad over de kracht van het apostolisch religieuze leven, dat juist door het gemeenschapsleven vrijheid en onafhankelijkheid kent om te spreken en te handelen in de samenleving en de kerk, en zo haar profetische rol vervult. En de spanningen in de gemeenschappen kwamen ter sprake, die bijvoorbeeld werden en worden opgeroepen door het alleen wonen van veel zusters.

Ook de herkenbaarheid van het 'zuster' zijn voor de buitenwereld kwam aan bod: herkenbaarheid was er, en die maakte dat je duidelijk ergens bijhoorde. Maar dat is veranderd. Er is gesproken over het verleden, over de grote omslag in de beleving van gemeenschap en individu, vanaf de jaren zestig. De 'sensitivity'-trainingen, vernieuwingskapittels en de kapittels aan de basis, waarin de eigen spiritualiteit uitgebreid aan bod kwam, betekenden voor velen een bevrijding, maar ook velen haakten af. Maar is de vernieuwing, die in de uiterlijke kenmerken zo snel ging, ook echt in de diepere lagen doorgedrongen?, zo vroegen zij zich af.

Ook is de betekenis voor de toekomst aan de orde geweest. Juist in een tijd waarin vele congregaties en ordes in een vergevorderd stadium van 'afbouw' verkeren, is het een uitdaging om na te denken over de toekomst. Om het vuur dat leeft onder de as vandaan te halen. Om het vuur dat op diverse plaatsen nooit opgehouden heeft te branden, bijeen te brengen en samen tot een laaiend vuur te maken. En om het erfgoed niet te begraven.

Daarover gaat vandaag het gesprek. Het is de bedoeling dat deze dag ook een 'opbrengst' heeft, namelijk een visie op wat er naar de toekomst toe moet blijven of nieuw moet komen, voor het apostolisch religieuze leven van vrouwen. De dag zal uitmonden in een brief aan het Bestuur van de SNVR, waarin als resultaat van vandaag kenbaar gemaakt wordt wat de deelnemers aan deze conferentie willen

---

¹ De resultaten van de inspanningen van de andere subgroepen van de Studiegroep Religieus Leven kunnen in de loop van volgend jaar verwacht worden. Groep 1 hield zich bezig met een onderzoek naar het religieuze verlangen in deze tijd en dit zal uitmonden in een **brochure**. Groep 2 houdt zich bezig met de spanningsvolle dynamiek tussen actie en contemplatie. Daarover worden zowel een **website** als een serie **radio-programma's** gemaakt.

dat het Bestuur als taak voor de toekomst op zich neemt. Hopelijk wordt het een vruchtbare dag voor nu en voor de toekomst van het apostolisch religieuze leven van vrouwen.

Hierna hield zuster Renée de Jong, algemeen overste van de zusters Ursulinen van Bergen, een inleiding, waarin zij haar gehoor opriep om de consequenties te bedenken van het feit dat de vernieuwingen van het religieuze leven in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw in zekere zin zijn blijven steken. Zij sprak in dat verband van de onvoltooidheid van de vernieuwingen. Vervolgens ging mevrouw Will Verhoef, beleidsmedewerkster bij dezelfde congregatie, in gesprek met de zaal over de inhoud van haar lezing *Uitzien naar de Komende*, die tevoren aan de deelnemers was toegezonden. Mevrouw Will Verhoef formuleerde daarin de kern van apostolisch religieus leven als een wijze van *'in de wereld zijn'*, geïnspireerd door Jezus van Nazareth. Dat impliceert dat wanneer in een religieuze gemeenschap een grote diversiteit is in het verstaan van de figuur Jezus van Nazareth / Jezus Christus, ook de eigen identiteit divers zal worden begrepen. Aan de aanwezigen was gevraagd of men zich hierin herkent wanneer men kijkt naar de eigen gemeenschap. Daarnaast was de zusters gevraagd hoe zij als apostolische vrouwelijke religieuzen het beeld van de 'wachter' ervaren, die uitziet naar de Komende.

Tijdens de conferentie formuleerden de zusters tal van wensen, die aan het Bestuur van de SNVR zullen worden overgebracht. Enkele elementen uit dit verlanglijstje:
De ogen openhouden voor wie er in onze maatschappij de dupe worden
Betrokken blijven naar binnen en buiten en delen met allen
Netwerk van betrekkingen als een nieuw 'WIJ'
Grotere zichtbaarheid van apostolische vrouwelijke religieuzen in de media
Openstaan voor de tekenen van de tijd en voor de verschuivende betekenis van Jezus de Christus
Gezamenlijk gesprek over visie op leven en dood Alert zijn op intercongregationeel krachten bundelen
Openstaan en contact blijven zoeken met andere culturen en andere religies
Kern van onze apostolische roeping: de zending naar buiten
Nadenken over de vraag: Wat doe je met je erfgoed intercongregationeel?

De werkconferentie werd afgesloten met een korte viering.

WvdV

Aanvulling op het verslag van de Nationale Vredesdag voor Religieuzen (7 september 2002)

Bij het fragment over Anneke Jap-A-Joe van Shakti.
Shakti is een stichting die twaalf leden telt. Ze zijn intercultureel en interreligieus en komen onder andere uit Iran, Irak, Indonesië, Turkije, Afghanistan en Suriname. Ze werken op vrijwillige basis voor hulp aan allochtone vrouwen. Omdat de reguliere zorg in de behandeling van deze vrouwen met hun talrijke problemen soms te kort schiet, verwijst de reguliere zorg vaak vrouwen naar Shakti. Bij Shakti wordt etniciteit, levensbeschouwing en persoonlijke geschiedenis meegenomen. Zij werken dus samen met de reguliere zorg.

Zr A. Koekoek

Opnieuw bij Christus beginnen

In oktober 1994 vond de negende Bijzondere Bisschoppensynode plaats over het Toegewijde leven en haar zending in de Kerk en wereld. Dit leidde anderhalf jaar later tot de post-synodale apostolische Exhortatie Vita Consecrata. Vijf jaar na deze publicatie bestudeerde de Plenaire Vergadering van de Congregatie van de Religieuzen de wijze waarop dit pauselijk document werd ontvangen en in praktijk gebracht door de religieuze instituten en de lokale kerken. Met Pinksteren dit jaar verscheen de instructie "Opnieuw bij Christus beginnen. Een hernieuwd engagement voor het Toe-

gewijde Leven in het Derde Millennium."

De Nederlandse vertaling van de genoemde Instructie verschijnt pas op zijn vroegst in het voorjaar 2003 in de reeks 'Kerkelijke Documentatie' van 1-2-1. Daarom besloot br A.J. van Bentem een beknopte samenvatting te maken van de inhoud van het tweede hoofdstuk, dat als titel kreeg: De moed om beproevingen en uitdagingen onder ogen te zien. Belangstellenden kunnen deze samenvatting opvragen bij de afdeling Communicatie van Bureau KNR, T: 073 - 6921316

Uitnodiging van IWFT Vrouwenwerk Theologie

Dit bericht is een uitnodiging voor vrouwen werkzaam in een "leidinggevende, beleidsbepalende, of coördinerende" functie bij religieuze instituten. Het IWFT Vrouwenwerk Theologie nodigt hen uit voor een eerste bijeenkomst om te kijken of er behoefte is aan een regelmatig overleg en zo ja, in welke vorm. Deze bijeenkomst wordt gehouden op donderdag 30 januari 2003, 14.00u-17.00u bij het Generaalat van de Zusters van Liefde, Hinthamerstraat 164, 5211 MV 's-Hertogenbosch.

Wat is de achtergrond voor deze uitnodiging? Het IWFT Vrouwenwerk Theologie is een landelijke organisatie van en voor theologes en vrouwen werkzaam op kerkelijk en/of maatschappelijk terrein voor wie een vrouwenwerk theologie van belang is. Tot een aantal jaren geleden was het netwerk voornamelijk gericht op universitair werkzame vrouwen. Drie jaar geleden heeft een verbredingsproject plaatsgevonden. Het IWFT is omgevormd tot een structuur waarin ook andere IWFT-leden: afgestudeerde theologes die op allerlei terreinen werkzaam zijn, een plaats konden vinden. Naast het al bestaande onder-

zoekstersnetwerk zijn zo meerdere deelnetwerken ingericht: VOLT: voor leidinggevend en vrouwen met eigen bedrijf, een netwerk voor vrouwen werkzaam in de communicatie, en HH voor "voorgangsters, pastores en dominees". Dit heeft ook andersom gewerkt: vrouwen met gerelateerde beroepen (niet per se theologes), zijn lid geworden van het IWFT omdat ze belang hadden bij een deelnetwerk.

Verder denkend op dit spoor willen we bij deze vrouwen die werkzaam zijn in een "leidinggevende, beleidsbepalende, en/of coördinerende" functie bij religieuze instituten uitnodigen voor een eerste bijeenkomst, om te kijken en door te spreken wat zij voor elkaar kunnen betekenen en of er behoefte is aan een structuur binnen IWFT Vrouwenwerk Theologie daarvoor. Voor deze bijeenkomst nodigen we behalve IWFT-leden ook vrouwen uit waarvan we vermoeden dat ze belangstelling hebben voor een dergelijk overleg. Als u dergelijke vrouwen kent verzoeken we u hen op deze uitnodiging te attenderen. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met drs. Marian Papavoine, IWFT Vrouwenwerk Theologie, Heidelberglaan 2, kamer

923a, 3584 CS Utrecht. 030-2531839
(wo) of per e-mail: iwft@theo.uu.nl.
Vriendelijk verzoeken we degenen die

belangstelling hebben zich ook van te
voren op dit adres op te geven.

Oproep: genade en vrouwen

Voor haar promotieonderzoek naar genade-ervaringen van katholieke vrouwen is drs. Trees Versteegen op zoek naar vrouwen die geïnterviewd zouden willen worden. Het gaat om een open interview dat anoniem wordt weergegeven. Versteegen is op zoek naar vrouwen die geboren zijn vóór 1965. Het onderzoek vindt plaats aan de Katholieke Universiteit Nijmegen bij prof. Dr. Maaïke de Haardt, hoogleraar Religie en Gender. Wie aan het onderzoek wil meewerken kan contact opnemen met Trees Versteegen, Pres. Steijnstraat 86, 5021 TR Tilburg

E: versteegen@interstroom.nl

Rector biedt zich aan

Emeritus priester van 60 jaar, actief in woord en daad / de traditie van onze moeder de heilige kerk huldigend, veel waarde hechtend aan de Liturgie, zoekt binnen een autonoom bejaardenhuis/religieuze gemeenschap, als rector een actieve invulling (waaronder stervensbegeleiding) om van fundamentele betekenis te zijn in de verkondiging van de Blijde Boodschap, zeker voor de ouder wordende medemens.

Pastoor J.P. van Dommelen
Julianastraat 2
5961 BP Horst

Werkboek mystieke teksten

Na het succes van het boek 'Mystici: Dwarsliggers in naam van God' van Arjan Broers (de tweede druk ligt inmiddels in de boekwinkels) is in september bij het RKK/KRO Mediapastoraat het werkboek 'Dwarsliggers als Wegverkenner' uitgekomen. Het werkboek is samengesteld en geschreven door de mediapastores Peter Denneman en Ben Verberne. Het boek kan van dienst zijn bij persoonlijke bezinning in groepsverband. Het boek kost Euro 14,- inclusief verzendkosten.

CD hoorspelen

Naast het werkboek heeft het Mediapastoraat zeven hoorspelen, die op Radio 747 AM in 'Achter de dag' te horen waren, op CD uitgebracht. Luisteraars maken kennis met de mystici Hadewijch, Simone Weil, Henri Nouwen, Beatrijs van Nazareth, Meester Eckhart, Etty Hillesum en Jacopone van Todi. De schrijvers van deze hoorspelen zijn Adries Govaart, Adri Bosch en Kitty Mul. Medewerkers

van KRO/RKK-radio hebben de CD geproduceerd. De CD kost Euro 12,50 inclusief verzendkosten.

Werkboek en CD zijn uitsluitend te bestellen bij het Mediapastoraat in Soesterberg. U kunt het bedrag overmaken op giro 273110 van het Mediapastoraat te Soesterberg o.v.v. 'werkboek' of 'cd'. Voor meer informatie: RKK/KRO Mediapastoraat, 0346-332555 (op werkdagen).

Nieuwe katholieken

Ieder jaar worden in Nederland een kleine duizend volwassenen lid van de katholieke kerk. Het RKK/KRO Mediapastoraat komt in januari 2003 met een multimediaal project (tv-serie, radio, boek en internetsite) waarin mensen centraal staan die op latere leeftijd toetreden tot de katholieke kerk.

Televisie-uitzendingen: Vanaf zondag 5 januari 2003, tweewekelijks, 10.50-

11.00 uur op Nederland 1, aansluitend op de eucharistieviering verzorgd door de pastores van het RKK/KRO Mediapastoraat.

Radio-uitzendingen: Achter de Dag, elke woensdag, 21.05 - 21.55 uur, RKK/KRO op Radio 747 AM.

Boek: 'Word toch katholiek' van Monic Slingerland. Verschijnt februari 2003.

'De wereldwijde familie'

Zondagmiddag 29 december wordt in radio-programma Het Klooster van 12.00 tot 13.00 een uitzending gewijd aan het thema 'De wereldwijde familie'.

Kitty Mul praat dan in Rome met 3 actieve religieuzen: twee mannen en

een vrouw over wat het betekent deel uit te

maken van een internationale gemeenschap. Wat de sterke kanten ervan zijn en de moeilijkheden waar ze tegen aan lopen.

Kerken organiseren wake voor asielzoekers

De interkerkelijke werkgroep De Nachtwacht uit Deventer organiseert in de nacht van 14 en 15 december 2002 een wake voor asielzoekers die al heel lang in Nederland verblijven en afkomstig zijn uit landen met een recent verleden van burgeroorlogen en ernstige mensenrechtenschendingen. Motto van de actie is 'Wij kunnen er niet van slapen... daarom een nachtwake'. De Raad van Kerken in Nederland ondersteunt dit initiatief en roept lokale parochies en gemeenten op om in de nacht van 14 op 15 december 2002 eveneens een nachtwake te houden. Met deze actie wil de Raad van Kerken opnieuw aandacht vragen voor de onzekere en uitzichtloze situatie waarin deze mensen verkeren en pleiten voor een Eenmalige Bijzondere Maatregel.

Nader informatie over de invulling van de wake: Initiatiefgroep De Nachtwacht, Peter Dullaert, **T.** 06-54946223, **E:** denachtwacht@hotmail.com Zie ook: <http://www.idee-en-kerk.nl>

Indisch-Christelijke Meditatie

In het Stiltecentrum van de St. Willibrordsabdij te Doetinchem wordt u een bijzondere meditatie-sessie aangeboden: mediteren in hindoe-stijl onder begeleiding van een Indische katholieke priester (van de Malabaarse ritus), fr. Francis Vineeth cmi, stichter van de Vidyavanam Ashram nabij Bangalore. In de ashram, die deel uitmaakt van de Congregatie van cmi, verwezenlijkt fr. Vineeth op een uitzonderlijke wijze de integratie van Indische spirituele tradities in het christendom.

Hij doctoreerde in de filosofie te Rome en in de theologie te Oxford en is nu tevens professor aan het Pauselijk Instituut voor Filosofie en Theologie te Bangalore. Het meditief uitdiepen van het gebedsleven van christenen door het integreren van de aloude hindoe-wijsheid ziet hij als zijn bijzondere opdracht. Frater Francis hoopt in

Europa de interreligieuze dialoog te stimuleren. Een unieke kans dus om deze heel eigen stijl van mediteren mee te maken.

Datum: vrijdagavond 23 mei 2003, 19.00 uur tot zondagmiddag 25 mei 16.00 uur.

Kosten 90 Euro (exclusief lakenpakket)

Aanmelding bij het secretariaat van het Stiltecentrum t.a.v. mevrouw A. Hendriksen, adres Vennenlaan 4, 7009 AP Doetinchem, **T.** 0314 – 332753 (na 18.00 uur)

F. 0314 – 342868

Chagall: Ramen voor Jeruzalem

Nog t/m 12 januari is in het Bijbels Museum te Amsterdam de tentoonstelling 'Ramen voor Jeruzalem; de schepping van een meesterwerk' te zien: het ontwerp en de totstandkoming van de beroemde ramen van de synagoge van het Hadassah ziekenhuis in Jeruzalem. Deze unieke werken van Marc Chagall zijn nooit eerder in Nederland vertoond. De tentoonstelling wordt gehouden ter ere van het 150-jarig bestaan van het Bijbels Museum. Chagall (1887-1985) kreeg in 1959 de opdracht de ramen te maken voor de synagoge van het Hadassah ziekenhuis naar het thema van de twaalf stammen van het volk Israël. Het waren niet zijn eerste gebrandschilderde ramen. Eerder had hij al ramen voor de kathedraal van Metz ontworpen. Deze twaalf ramen brachten echter alles samen wat Chagall als mens en als kunstenaar bezielde: zijn grote interesse voor kleur en licht, het belang dat hij hechtte aan de bijbel en de chassidische-religieuze ervaringen uit zijn jeugd in Rusland en zijn emotionele band met het Heilig Land. Chagall heeft dan ook in deze opdracht zijn meest intieme inspiratie verwerkt. Daarom behoort dit behalve tot zijn meest spectaculaire, ook tot zijn meest persoonlijke werk.

Bijbels museum, tot en met 12 januari 2003, Herengracht 366-368 Amsterdam, **T.** 020 – 6242436, www.bijbelmuseum.nl

Boeken

Laatste seizoen. Vonne van der Meer.
Uitgeverij Contact. Prijs: 15,80 euro.

Schrijfster Vonne van der Meer, die geen religieuze opvoeding genoot, bekeerde zich acht jaar geleden tot het katholicisme. Een opmerkelijke stap, waarop ze regelmatig in de media bevraagd wordt. In een interview zei ze: *Ik probeer thuis regelmatig te bidden. Er is een plek in huis die ik daarvoor speciaal heb ingericht: onder het dakraam, op zolder. Doe plek heet nu ook de dakkapel. Ik ben er vaak, maar niet vaak genoeg. Ik benijd de mensen die iedere dag met een gebed beginnen.* En over het tiende gebod: *Ik heb nooit het gevoel gehad dat ik een ander leven had moeten leiden. Ik geloof dat je het moet doen met de kaarten die je krijgt. De dingen gaan zoals ze gaan. Niet alles wat je overkomt heeft zin*

maar, zoals de schrijver Cioran ooit zei: alles krijgt de zin die je eraan geeft."

Van Vonne van der Meer verscheen onlangs *Laatste seizoen*, het sluitstuk van de trilogie die begon met *Eilandgasten* (1999) en *De avondboot* (2001). De lezers maken voor de derde keer kennis met de gasten van Duinroos, een vakantiehuisje op Vlieland. De boeken zijn op zichzelf te lezen, maar wie ze alle drie leest, in de juiste volgorde, wordt beloond.

In de dagen dat de gasten van Duinroos op het eiland vertoeven, staat het alledaagse leven even stil, openen de verstopte zintuigen zich weer langzaam en bezinnen de gasten zich op het leven dat ze leiden. Het is hun allen gegeven tot een vorm van inkeer te komen.

Een terugkerend personage in alle drie delen is Martine. Vonne van der Meer vertelt waarom juist Martine zoveel plaats heeft gekregen: *Haar lot intrigeert me. Zij is een personage met een hang naar geloof. Ik wilde met Martine, die denkt dat ze Hebreeuws leert voor haar vriend, laten zien hoe je langzaam steeds nieuwsgieriger kunt worden. Hoe dat religieuze ontwaken in zijn werk gaat. Juist bij een personage dat alles zo goed in de hand heeft, is die overgave, de sprong in het diepe, des te groter.*

Kloosters en religieus leven. Historie met toekomst. Theo Hoogbergen en Maurice Ackermans (samenstelling). ISBN 9070706490. Prijs 28,50 euro.

Dit fraai geïllustreerde boek verscheen ter gelegenheid van het gelijknamige congres op 27 september in het Provinciehuis in 's-Hertogenbosch. Het is een bundel artikelen van bouw- en cultuurhistorici, musicologen, religieuzen en andere deskundigen over diverse aspecten van het kloosterleven. De negentien bijdragen van evenzovele auteurs zijn onderverdeeld in de volgende onderdelen: Historische loodlijnen, Cultureel klimaat, Springbronnen van spiritualiteit, Lotgevallen en wederwaardigheden, Visies op de toekomst.

Men is natuurlijk met name benieuwd naar het laatste deel. Hierin onder meer het persoonlijke getinte relaas van Luchsius Smits ofm cap over zijn roeping voor het kloosterleven, zijn vormingsjaren, de studie in Leuven en de veranderingen sinds Vaticanum II. In haar bijdrage schetst zuster Chiara Bots hoe zij en haar medezusters in Megen kansen zien voor het klooster in deze tijd. Zuster Hildegard Schoffelmeer c.r.s.s. noemt als elementen van het charisma van het kloosterleven: profetie, mystiek, spiritualiteit en solidariteit. Om leken die geïnteresseerd zijn in de spiritualiteit van bepaalde gemeenschappen tegemoet te komen suggereert zuster Schoffelmeer de mogelijkheid van een parttime

lidmaatschap: zodat iemand bijvoorbeeld drie van de veertien dagen meeleeft in het klooster, terwijl zij/hij baan, huis en privé-leven aanhoudt. Voormalig abt van de abdij van Berne, Ton Baeten o.praem., stipt in zijn artikel enkele themata aan, die voor de toekomstige verschijningsvorm van het religieuze leven belangrijk zijn. Dan gaat het onder meer om de kerkrechtelijke autonomie van kloostergemeenschappen, een nieuw verstaan van het begrip 'gehoorzaamheid', het profetisch karakter van het religieus leven, de associatie met niet-religieuzen en de mogelijkheid voor laatstgenoemden om zich tijdelijk te binden. En in zijn slotbeschouwing schrijft Baeten: Het is mijn vaste overtuiging, dat in de ontwikkeling van de kerk als organisatie naar gemeenschap de religieuzen een eigen rol zullen spelen. De kern van hun leven bestaat immers uit twee pijlers, te weten gemeenschap (communio) en zending (missio). Zij worden tot gemeenschap geroepen door hun geloften, waardoor zij zich verplichten tot het delen van de gaven van het hart (celibaat), hoofd (gehoorzaamheid) en handen (armoede). Zij willen leven vanuit het geloof in de Onzienbare, die achter onze werkelijkheid schuilgaat. Zij sluiten een verbond met de Heer Jezus, achter wie zij aan willen gaan, om te doen zoals Hij gedaan heeft: recht aan God en mensen.

De wilde woestijn. De ontregeling van de Godsontmoeting.

Cia Tressel. ISBN 90 209 4905 5. 17,95 euro. Uitgeverij Lannoo.

Met een voorwoord van Hein Blommestein en een nawoord van Frans Maas en Wiel Logister.

De wilde woestijn is het fascinerende relaas van een geestelijke zoektocht vol vallen en weer opstaan van een jonge vrouw. In een proloog vertelt de schrijfster over haar verlieservaringen. In 1982 overleed haar bijna vierjarig zoontje aan een hersentumor. Het

grootste deel van het boek bestaat uit dagboekantekeningen over de periode april 2000 - september 2001. In het voorjaar van 2000, na jaren van zoeken, trad haar eerste Godservaring op, het eerste echte contact. 'Geen vinden, maar gevonden worden', in haar beleving. Het blijkt moeilijk te omschrijven wat er dan gebeurt. 'Als je er woorden aan geeft, vang je het niet. Het blijft toch te vaag of wordt platvloers. Tegelijk voel ik wel de drang om erover te vertellen. Dat gaat dus moeilijk samen. Ik wil van de daken schreeuwen dat God bestaat, van mensen houdt. Dat Hij iets met mensen wil. De manier waarop ik Hem ervaar is smekend, niet afstandelijk, niet almachtig. Dat laatste is Hij natuurlijk ook. Maar Hij is vooral onthand, als mensen Hem niet helpen, als ze hun handen niet laten wapperen.'

Cia Tressel is parttime lerares levensbeschouwing op een VMBO in West-Brabant en zij studeert sinds enige tijd theologie in Tilburg. Ze herkent veel in het werk van mystici als Hadewych, Theresia van Avila en Thérèse van Lisieux.

In zijn voorwoord schrijft Hein Blommestijn: Voor onze ogen speelt zich een mystieke reis af die de schrijfster steeds dieper de woestijn invoert van Gods liefde. Zij vertelt niet het verhaal van verheven ervaringen die al bij voorbaat het abstracte keurmerk van 'heiligheid' dragen."

Hij waarschuwt de lezer ook: Het kost ons moeite een reisverslag te lezen dat niet beantwoordt aan het genre van de klassieke 'mystieke tekst'. Klassieke mystieke teksten bestaan uit de verniste en ingelijste sporen die in de ogen van de vrome lezer de objectieve gestalte hebben aangenomen van een reisgids of vakantiefolder. Verslagen uit het verleden van gecanoniseerde heiligen of mystici hebben zich door het leesproces van generaties volgelingen ontdaan van de onaangepastheid van de worsteling. Toch moet elke generatie op zoek gaan naar de stap die zich slechts kan voltrekken als

sprong in het duister. Moderne mystiek is nog geen genre en heeft nog geen taal.

Over zonde en zonden. Rein Nauta (red.) ISBN 90 5625 125 2. Prijs 17 euro.

Valkhof Pers. 288 pagina's

Er bestaat tegenwoordig een grote publieke belangstelling voor de betekenis van de zonde. Vooral aan de zeven hoofdzonden - gulzigheid, woede, hebzucht, jaloezie, trots, lust, traagheid - werd en wordt in verschillende media uitvoerig aandacht besteed. Tegelijk lijkt er bij moderne christenen een zekere terughoudendheid te bestaan om de zonde ernstig te nemen. Liever spreekt men over het goede, ware, het schone.

In het academisch jaar 2001-2002 stonden de Publiekslezingen van de Theologische Faculteit Tilburg in het teken van de zonde. Dit boek is een bundeling van de gehouden voordrachten. Naast de inleiding biedt het boek 18 artikelen. De materie wordt enerzijds geordend naar perspectief, respectievelijk historisch, theologisch en psychologisch. Anderzijds worden de afzonderlijke hoofdzonden onderscheiden in *erge* en *echte* zonden. Mensen blijken een onderscheid te maken tussen die zonden die als erg beschouwd moeten worden en die zonden die zij kenmerkend achten voor zichzelf: echte zonden.

In dit boek wordt ons een spiegel voorgehouden, die ertoe aanzet na te denken over de hedendaagse cultuur, waaruit het besef van zonden en schuld verdwenen lijkt. Daarnaast komen interessante vragen aan bod, zoals die van Tjeu van Knippenberg: is melancholie een ziekte of een zonde? In onze huidige samenleving, waar menigeen gebukt gaat onder het verschijnsel druk-druk-druk kan men zich van de zonde der traagheid misschien geen duidelijke voorstelling vormen. Maar Harald van Veghel

beschrijft haarfijn hoe deze hoofdzonde teruggaat op het Griekse begrip *akedia* (= een zorgeloze houding). In de christelijke cultuur van de late oudheid ontwikkelt zich hieruit een spirituele betekenis: het gaat om een verleiding die de monnik kan overkomen, de 'middagduivel'. De mysticus Tauler brengt de *acedia* vervolgens in verband met het middaguur van het leven, waarin de mens overvallen kan worden door de sleur en de monotoniciteit van het bestaan.

In zijn bijdrage vergroot Jean-Pierre Wils onze kennis van het zondenrepertoire. Het is bekend dat de species van de zonde drievoudig is: de 'erfzonde', de 'doodzonde' en de 'dagelijkse zonde'. Maar het scala van zonden-classificaties is uitgebreider. Er zijn zonden door 'gedachten', 'woorden', 'werken' en 'verzuimnissen'. Er bestaan 'vleselijke' en 'geestelijke' zonden. Zondigen kan men uit 'onwetendheid' of uit 'zwakheid'. De zes 'zonden tegen de Heilige geest' zijn de

volgende: aan Gods genade wanhopen, op Gods barmhartigheid vermetel vertrouwen, de waarheden van het geloof bestrijden, bij de evenmens de liefde en de genade van God benijden, hardnekkigheid in de boosheid, het berouw en de boetvaardigheid verachten. Deze zonden worden als een hoogtepunt van kwaad opgevat: zij vormen een bewuste afwijzing van de genade en van de liefde van God en zijn omwille van deze redenen 'onvergeeflijk'. Maar er bestaan nog andere zonden-types: de 'wraakroepende zonden', vier in het getal, zoals moedwillige doodslag, de onkuisheid tegen de natuur, de onderdrukking van de armen, de weduwen en de wezen, het achterhouden van een rechtvaardig loon. Tenslotte bestaan er 'vreemde zonden' - de medeplichtigheid en medeschuldigheid aan de zonden van anderen.

Kortom: interessante leesstof voor eenieder, zowel de zondaar als het heilige boontje.

Interessante websites

<http://www.rkkerkrecht.net> of <http://www.canoniekrecht.nl>

Op 31 oktober 2002 is een nieuwe website van start gegaan die het kerkelijk recht van de Rooms-katholieke Kerk toegankelijk wil maken voor een grote groep mensen. 'Veel mensen denken immers bij kerkelijk recht vooral aan starre regels die alles blokkeren' zeggen Ton Meijers en Olav Boelens, de Utrechtse kerkjuristen achter het initiatief. De nieuwe website is een vervolg op de 'Canonieke Vraagbaak Johannes Andreae'. Deze website beantwoordde vragen op kerkrechtelijk gebied en daar blijkt in toenemende mate behoefte aan te zijn. Deze nieuwe website kent nog steeds de vraagbaak waar mensen terecht kunnen, maar er zijn onderdelen bijgekomen. Bijvoorbeeld de door Ton Meijers gemaakte vertaling van het wetboek voor de Oosterse Kerken wordt in delen gepubliceerd op de website. Om het kerkelijk recht begrijpelijker te maken is het onderdeel 'De Codex uitgelegd' in het leven geroepen. De komende tijd zal regelmatig uitleg over de structuur en de hiërarchie van de Kerk en over de sacramenten in de Kerk toegevoegd worden.

<http://www.willibrordbijbel.nl/>

Op Willibrordszondag, 10 november, is de Willibrordvertaling van de Bijbel beschikbaar gekomen op het internet. Het project is een gezamenlijk initiatief van Katholiek Nederland. Het is voor het eerst dat de officiële katholieke bijbelvertaling gratis op het wereldwijde web te raadplegen valt. De katholieke Willibrordbijbel is de modernste Nederlandse bijbelvertaling. De vertaling, trouw aan de grondtekst van de Bijbel, is in verstaanbaar, hedendaags Nederlands gesteld. De Willibrordbijbel wordt

daarom niet alleen gebruikt door katholieken in Nederland en Vlaanderen, maar ook steeds meer door protestanten en buitenkerkelijken. Deze online vertaling is ook uitgerust met hulpmiddelen die de ongeoefende lezers ondersteunen. Zo wordt voorzien in 'high-lights', een selectie door de hele Bijbel heen van teksten die je minstens één keer in je leven gelezen moet hebben. Daarnaast komt er een koppeling met het jaarlijkse Bijbelrooster van de Katholieke Bijbelstichting dat een lezing biedt voor elke dag. Ook in de rubriek van het Mediapastoraat op Katholiek Nederland is een nieuw onderdeel toegevoegd. Op het internet kunnen de Getijden meegebeden worden met de Trappisten van Zundert.

<http://www.vrouweninfo.nl>

Op deze site vindt men actuele informatie over de positie van vrouwen. Onder andere boeken, adressen, deskundigen, activiteiten, links en nieuwsitems. De site is gemaakt en wordt beheerd door het Internationaal Informatiecentrum en Archief voor de Vrouwenbeweging (IIAV) te Amsterdam.

Associatie en andere vormen van verbondenheid

Derde platformbijeenkomst rond toekomst van religieus leven

Op woensdag 19 februari 2003 wordt al weer voor de derde keer een platformbijeenkomst rond toekomst van religieus leven gehouden. In september stond de presentatie van religieus leven in klassieke zin centraal. Deze keer verzetten we de bakens en buigen we ons over ervaringen met associatie en andere vormen van verbondenheid. Geleidelijk neemt het aantal religieuze instituten toe dat enige gestructureerde vorm kent van met hen verbonden- leken. Dat roept vragen op: welke manieren van zich verbinden kunnen worden gekozen? Welke vorming of toeleidingsweg zou je kunnen aanbieden? (Hoe) kun je verantwoordelijkheden delen? Is er verloop en hoe ontwikkelt zich dat? Wat biedt het een religieuze gemeenschap wanneer er

een kring van betrokkenen omheen staat? ...

We willen deze dag vooral ervaringen uitwisselen, leren van elkaars successen, maar zeker ook van ons 'vallen en opstaan'.

De bijeenkomst zal gehouden worden op woensdag 19 februari, van 10.15 uur tot 16.00 uur in Marienburg, Den Bosch.

Op korte termijn volgt meer informatie via een mailing aan de deelnemende religieuze instituten. Heeft uw instituut zich nog niet als participant aangemeld, dan kan dat nog steeds via het secretariaat.

Namens de Commissie Roepen tot Religieus Leven,

Pierre Humblet
secretaris

Gedachten over herbronning (1)

- Een tak ontspruit aan de stronk van Isai -

Ieder jaar opnieuw bereiden we ons in de advent voor op het kerstfeest. We beginnen een nieuw kerkelijk jaar en we lezen teksten van verwachting, van hoop op nieuw leven vanuit de bronnen van ons geloof. In die zin is de

adventstijd een typische tijd van herbronning. Vanuit dat gezichtspunt willen we hier stilstaan bij *herbronning van religieus leven*. Wat is dat? Wat heeft het ons te bieden en waar daagt het ons toe uit?

Misschien ligt dit onderwerp niet meteen voor de hand: zijn we immers niet al een halve eeuw bezig met herbronning van ons religieus leven? Zouden we dan nog steeds niet weten wat dat inhoudt?

Toch valt op dat er weliswaar een vloedgolf van publicaties is geweest die herbronning beogen of bedrijven, maar dat er niet of nauwelijks geschreven is over de aard van die activiteit. ● Ook worden in het document *'Wij Religieuzen...'* enkele vragen gesteld bij waar het in een dergelijk proces om zou moeten gaan: Is het mogelijk ergens "opnieuw te beginnen"? Gebeurt de herbronning radicaal genoeg? Gebeurt ze voldoende aan onszelf? Moeten we niet verder gaan en doorvragen naar de voedingsbodem en de context van onze bronnen? Kunnen die bronnen voor ons - hier en nu - nog wel als bron gelden? (*'Wij Religieuzen...'*, punt 3.C, p. 4.) ● Vragen genoeg dus.

Een bijkomend motief om hier aandacht aan te besteden, is het besef dat zich op dit vlak een accentverschuiving begint voor te doen. Steeds meer dringt zich de noodzaak op van een herbronning die niet enkel meer gericht is op specifieke religieuze instituten, maar op het religieuze leven als zodanig. De omstandigheden van religieus Nederland zijn niet meer die van veertig jaar geleden. *Is niet de herbronningsbeweging zelf aan herbronning toe?*

Deze vragen willen we hier nader verkennen. We doen dat in korte reeks artikelen.

De stronk van Isaï - een beeld

Op de tweede zondag van de advent horen we in de liturgie lezen uit Jesaja:

*Een tak ontspruit aan de stronk van Isaï,
een twijg ontbloeit aan zijn wortels.
(Jesaja 11,1)*

Het is deze beweging van opnieuw tot leven komen vanuit je wortels, die het wezen vormt van een herbronningsproces. Met volle inzet is hier de afgelopen veertig jaar gestalte aan gege-

ven. Voor veel religieuzen heeft dit ook als zodanig gewerkt: meer dan in de eerste helft van de twin-tig-ste eeuw is men georiënteerd geraakt op het eigen charisma en sterker vanuit die inspiratie gaan leven. In spiritueel opzicht staan door deze processen veel 'oude takken' in bloei.

Tegelijk moeten we onderkennen dat het aantal 'oude takken' snel afneemt en dat er nauwelijks verjongende aanwas is. Er ontspruiten nog maar weinig 'nieuwe twijgen' aan de stronk, een hoop die in de jaren zestig en zeventig nog wel bestond. Elke dag sterker dringt zich daardoor ten aanzien van de Nederlandse religieuzen de situatie op die enkele hoofdstukken eerder bij Jesaja geschetst wordt:

Ik zei: 'Hoe lang, Heer?' Hij antwoordde:

'Totdat de steden in puin liggen, geheel ontvolkt, de huizen zonder bewoners zijn

en het bouwland geteisterd is, een woestenij is geworden,

totdat de HEER de mensen ver heeft weggevoerd,

en overal verlatenheid heerst in het land.

En blijft er nog een tiende deel over, dan is ook dat bestemd om verdelgd te worden,

zoals bij een terebint en eik:

worden die geveld, dan rest slechts een stronk.

- Een heilig zaad, die stronk!' (Jesaja 6,11-13)

Kloosters raken ontvolkt en vallen ten prooi aan projectontwikkelaars of slopershamer. Wat van ons rest is - zelfs nu al bijna - 'slechts een stronk'. Hoe kan die stronk dienen als een 'heilig zaad', zoals Jesaja aan het slot van dit citaat suggereert?

Is 'het tiende deel' dat overblijft ook in ons geval bestemd te verdwijnen? Moeten we door een soort nulpunt heen om weer tot nieuw leven te komen?

Deze vragen brengen een grondige perspectiefwisseling met zich mee ten aanzien van de uitdaging waarvoor de weg van herbronning ons stelt. Wat

begon als een vernieuwings-bewe-ging krijgt steeds meer de gestalte van een door de dood heen moeten gaan.●

Mogen we hierin hoop putten uit een beeld van Job in diens antwoord aan Sofar?

*Let wel, voor een boom is er hoop:
zelfs omgehouden kan hij nog uitbot-
ten,
opnieuw in bladeren schieten.
Al worden zijn wortels oud in de grond,
al sterft zijn stronk diep in de bodem,
hij hoeft maar water te ruiken en hij
loopt uit,
krijgt weer twijgen als een jonge plant.
(Job 14,7-9)*

Levend water, al konden we er maar aan ruiken... Geef ons van dat levende water! (Joh 10,11-15)

Onze bronnen, levend water

Willen we onderzoeken op welke manier die stronk, onze bronnen, voor ons als heilig zaad kunnen fungeren, dan is het goed eerst naar de voorgeschiedenis te kijken.

Het woord herbronning is een nog jong begrip, zowel in het Nederlands als in het Frans. Het is in het Nederlands pas sinds de vijftiger jaren in gebruik. In het Frans, als *ressourcement*, weliswaar al sinds het begin van deze eeuw, maar ook daar pas de laatste 50 jaar in de betekenis zoals wij die nu kennen. Ik zou daarvoor de volgende definitie willen kiezen:

Herbronning is een systematisch bezig zijn met vernieuwing van religieus leven door een actualiserende herbe-zinning op het (stichtings)-charisma van een bepaalde groepering, institutie of beweging.

Vaticanium II heeft hierin als gangma-ker gefunctioneerd en levert ons ook meer zicht op het woordgebruik en de bedoeling. Het bouwde daarmee voort op een al eerder door de *Nouvelle Théologie* in gang gezet proces en de daarbij in zwang geraakte termen.● Door de grote invloed van het concilie

en van de daaruit voortgekomen do-cumenten, is de opmars van het begrip herbronning echter vooral daaraan gekoppeld.

Een centrale rol speelt het conciliedo-cument *Perfectae Caritatis*.● In de titel daarvan werd gesproken van *accomodata renovatione, aangepaste vernieuwing*. Het begrip herbronning komt er niet in voor. In eerste instan-tie heeft daardoor vooral deze uit-drukking *aangepaste vernieuwing*, veel meer dan het begrip herbronning, in het alledaagse spraakgebruik ingang gevonden. Toch wordt juist in dat verband al snel ook van *herbron-ning* gesproken. Zo schrijft Edward Schillebeeckx in februari 1966 in een commentaar op *Perfectae Caritatis* het volgende:

Als 'opperste regel' van elk kloosterin-stituut gelden niet de 'eigen regel en constitu-ties' maar de persoon zelf van Christus; de grondslag van het kloos-terleven is het bijbelse 'Christus ach-terna gaan', m.a.w. het authentieke evangelisme. Van daaruit moet dan ook het kloosterleven 'herbrond' wor-den. 'Aanpassing van het klooster-leven' moet in eerste instantie zijn een her-evangeliseren van al zijn structu-ren.●

Het was in feite het *document Perfec-tae Caritatis* zelf dat ervoor zorgde dat de begrippen '*aangepaste vernieuwing*' en '*herbronning*' onafscheidelijk zijn, doordat het de *aangepaste vernieu-wing* nadrukkelijk inkleurde als een vernieuwende *terugkeer naar de bronnen*. Direct na de inleidende paragraaf begint het document name-lijk als volgt:

De aangepaste vernieuwing van het religieuze leven omvat tegelijk zowel een voortdurende terugkeer naar de bronnen van al het christelijk leven en naar de oorspronkelijke inspiratie van de instellingen, als de aanpassing daarvan aan de gewijzigde omstandig-heden. (art. 2.)

Aangepaste vernieuwing moest nadrukkelijk gebeuren via een voort-durende *terugkeer naar de bronnen*. We zouden herbronning dus kunnen

beschouwen als de methode waarlangs de vernieuwing van het religieuze leven zou moeten plaatsvinden. Mgr. de Vet, tot 1967 bisschop van Breda, formuleerde dat treffend in een Bisschoppelijke brief *Over de aangepaste vernieuwing*:

Herbronning is dus het werkelijke en enige uitgangspunt en de wijze van werken aan vernieuwing. +

Herbronning is een kritisch proces

Het zonder meer terugkeren naar oude bronnen in de vorm van een 'restauratie' is op geen enkele manier vernieuwend. Terecht worden daar in *Wij Religieuzen...* vragen bij gesteld (3.C, p. 4.). *Perfectae Caritatis* maakt dan ook meteen helder dat dat niet bedoeld wordt, en wel op twee manieren:

In de eerste plaats wordt benadrukt dat het moet gaan om *een aanpassende* vernieuwing, waarbij deze bronnen opnieuw tegen het licht gehouden worden met het oog op onze tijd, plaats en cultuur. In het boven aangehaalde citaat wordt daarom nadrukkelijk uitgegaan van

zowel een voortdurende terugkeer naar de bronnen (...), als de aanpassing daarvan aan de gewijzigde omstandigheden. (art. 2.)

Ieder tijdperk stelt oude bronnen in een nieuw daglicht en stelt daar nieuwe vragen aan.

In de tweede plaats vestigt het document de aandacht op het feit dat het bij onze bronnen moet gaan om *het geheel van de traditie* en speciaal de *gezonde tradities*:

Het strekt juist tot welzijn van de Kerk, dat de instellingen hun eigen bijzondere aard en taak bezitten. Daarom dient men de geest en de eigen bedoelingen van de stichters alsook de gezonde tradities getrouw te erkennen en te handhaven. Samen vormt dit alles het erfgoed van iedere instelling. (art. 2.b)

De nadrukkelijke verwijzing naar gezonde tradities impliceert dat we gevraagd worden daar kritisch naar te

kijken. Wat kunnen we in onze situatie, binnen onze hedendaagse religieuze, kerkelijke en culturele kaders nog als gezond beschouwen? Waar is aanpassing nodig en mogelijk en waar moeten we een bepaalde concrete vormgeving van ons religieus leven eventueel geheel overboord zetten?

Tegelijk worden we er hier op attent gemaakt dat het charisma van een orde of congregatie niet iets is dat vanaf het begin tot in de eeuwigheid vastligt. Dan zou de Geest in een keurslijf worden gedwongen. 'Herbronning' is vaak misverstaan als zou het daarbij gaan om een terugkeer naar het allereerste begin en naar wat toen aan richting is meegegeven. Ook latere generaties van een religieus instituut - en dus zeker ook de huidige - zijn dragers *en vormgevers* van het charisma. Zo bezien is herbronning een vernieuwingsproces dat respectvol contact houdt met alles wat er aan goeds is ontstaan vanaf het eerste begin tot en met het hier nu. Dat heeft een aantal consequenties:

- We kunnen ons dus niet zomaar beroepen op dat wat ooit op een bepaalde manier in gang is gezet. We dragen de verantwoordelijkheid het geheel van onze traditie in ogeschouw te nemen en daar steeds weer nieuwe elementen aan toe te voegen.

- Ons charisma blijft alleen levend in een vitale wisselwerking met 'de tekenen van de tijd'. Daarom wordt van ons gevraagd de ons omringende wereld in ogeschouw te nemen. Niet met grootse analyses, maar heel dichtbij en concreet. Waarop voelen we ons bevraagd?

- Charisma gestalte geven is en blijft ook mensenwerk. Daarin lopen we tegen grenzen op, van onszelf en van elkaar, *wij dragen deze schat in aarden potten*:

"Dezelfde God die gezegd heeft: 'Uit de duisternis zal licht schijnen', heeft zijn licht laten schijnen in ons hart om de kennis te laten stralen van zijn heerlijkheid, die ligt over het gelaat van Jezus Christus. Maar wij dragen deze

schat in aarden potten, en zo blijkt dat die overgrote kracht van God komt en niet van ons.

Van alle kanten worden wij belaagd maar we zitten niet in het nauw; we zijn radeloos maar niet ten einde raad; we worden opgejaagd maar niet in de steek gelaten; neergeveld maar niet gedood." (II Kor 4,6-9)

Neergeveld maar niet gedood...

Veertig jaar van aanpassende vernieuwing liggen achter ons. Religieus Nederland heeft geprobeerd dit in praktijk te brengen, iets dat soms met meer, soms met minder glans is gelukt. Wat we nu constateren, is dat wat begon als een vernieuwings-beweging gaandeweg de gestalte krijgt van een door de dood heen moeten gaan. Daar hoeven we niet voor terug te schrikken. Het hoort zelfs bij waar-

achtig evangelisch leven dat we een plaats incalculeren voor dood en verrijzenis, ook al is dat niet de optiek waarmee we dat proces begonnen.

Misschien is de advent, ons toeleven naar kerst, wel een uitgelezen moment om in gebed onze hoop te laten voeden.

*God van de machten, ach, kom terug,
zie toch neer vanuit uw hemel,
zorg voor deze wijn-stok, de stek van
uw rechterhand,
de zoon wie U uw kracht hebt verleend.
(Ps 80,15-16)*

In het volgende nummer vervolgen we deze poging tot herbronning van de herbronning.

Pierre Humblet

- ◆ Kees Waaijman wijdt er enkele pagina's aan in zijn handboek *Spiritualiteit. Vormen, grondslagen, methoden*, Kok / Carmelitana, Kampen / Gent 2000, p. 191-195.
- ◆ Bob Bodaar osa, *Wij Religieuzen... – 'n uitgangspunt voor verdere discussie*, SNPR, Den Bosch, 2001. In dit document zijn gedachten over de toekomst van het religieuze leven gebundeld, die voortkwamen uit een aantal bijeenkomsten van Groep II van de SNPR.
- ◆ We zijn ons bewust dat er nog een klein aantal gemeenschappen is die van een (redelijke) mate van vitaliteit getuigen. Daar gaan we later dieper op in. Hier gaat het ons om het 'algemene' beeld.
- ◆ Zie: E. Schillebeeckx O.P., *Het Tweede Vaticaans Concilie*, in: Reeks *Kernen en Facetten* 5, Lannoo, Tielt/Den Haag 1964, p. 44-45; Overdruk uit: *De Bazuin* jg. 46 (1962/63) nr. 15 (19-1-1963).
- ◆ *Perfectae Caritatis. Decretum de accomodata renovatione vitae religiosae*, Rome 28-10-1965. Tweetalige uitgave: *Decreet over de aangepaste vernieuwing van het religieuze leven*, Vertaling drs Al. Van Rijen M.S.C. in: *Constituties en decreten van het tweede vaticaans concilie*, nr. VIII, Katholiek Archief, De Horstink, Amersfoort 21(1966) nr. 1.
- ◆ E. Schillebeeckx O.P., *Het Tweede Vaticaans Concilie*, deel II, in: Reeks *Kernen en Facetten* 10, Lannoo, Tielt/Den Haag 1966, p. 48-49.
- + Mgr. G.H. de Vet, *Over de aangepaste vernieuwing*, Bisschoppelijke brief aan de slotzusters van het bisdom Breda, Breda 1966, p. 6.

Jullie moeten het doen

In gesprek met ds Fokje Wierdsma

In de oude wijken van grote steden kampen veel bewoners met problemen, waaronder scholingsachterstand. Dit is ook het geval in de wijk Bloemhof in Rotterdam-Zuid.

In januari 2001 ging hier het project 'Huiskamerinloop met studiebegeleiding' van start.

Als eerste activiteit werd met leerlingen van groep 8 van het basisonder-

wijs voor de Cito-toets geoefend. Dit leverde een grote toestroom van leerlingen op, omdat ouders hierin eindelijk een concrete mogelijkheid zagen ter verbetering van de kansen van hun kinderen in het vervolgonderwijs. Omdat er voornamelijk Turkse kinderen in de buurt wonen is de toeloop uit die culturele groep het grootst.

Mevrouw Fokje Wierdsma is predikant met een bijzondere opdracht voor het werk van het Pastoraat in Oude Wijken. We spraken met haar in het Welkomcentrum aan het Putseplein. Mevrouw Wierdsma: In gesprekken met ouders bleek dat de verwachtingen ten aanzien van het project hooggespannen waren. De ouders legden de verantwoordelijkheid voor de leerprestaties helemaal bij de begeleiders van wie zij een gunstig effect verwachtten. Dat is natuurlijk niet reëel. Het was zaak de ouders bewust te maken van hun eigen rol in de ontwikkeling van de leerprestaties van het kind en daarmee van hun eigen verantwoordelijkheid.

betrokkenheid ouders

Het 'zwaartepunt' moet bij de ouders liggen. Als zij op de een of andere manier onverschillig zijn geworden in het vervullen van hun ouderlijke plicht om hun kind(eren) goed op te voeden en te volgen in de opleiding, heeft dat hoe dan ook consequenties voor het kind. Er is in het afgelopen jaar veel energie gestoken in de ouders. In eerste instantie moesten zij ertoe worden overgehaald om hun kinderen aan het project toe te vertrouwen. Inmiddels zijn er meer aanmeldingen dan plaatsen. De ouders zijn doordrongen van de noodzaak van begeleiding.

Veel ouders van allochtone afkomst in Bloemhof leven met een gevoel van onmacht als het om het leren van hun kinderen gaat. Zelf hebben ze veelal geen scholing gehad. Hoe het schoolstelsel in Nederland werkt weten ze niet. Ze richten zich nog steeds op het leven in het land van herkomst, daartoe in de gelegenheid gesteld door de schotelantennes.

De ouders die hun kinderen willen laten meedoen aan de huiskamerinloop moeten aan een aantal voorwaarden voldoen. Zo wordt hen gevraagd hun kind de ruimte te geven om te kijken naar de tv-programma's Klokhuis en Jeugdjournaal. En ook hun

kind eens per week af te halen van de huiskamerinloop en eens per maand een gesprek te hebben over hun kind met de betreffende begeleider. Tenslotte wordt van hen verwacht dat ze naar de leerlingbespreking op school gaan om met de leerkracht van hun kind te spreken.

kracht van het project

De kansen op het welslagen van deze vorm van ondersteuning zijn vergroot doordat de ouders er welbewust bij betrokken worden. Daarnaast zijn de mentoren van belang. Daarvoor worden enthousiaste studenten uit het hoger beroeps- of wetenschappelijk onderwijs aangetrokken. Een leerling krijgt in principe een mentor van hetzelfde geslacht en met dezelfde culturele achtergrond als hij/zij zelf. Dit vergemakkelijkt het contact tussen leerling en mentor en hierdoor kan de mentor, die zelf succesvol is geweest op school, een voorbeeldfunctie vervullen. Om de kwaliteit te waarborgen, worden de mentoren begeleid door deskundigen. De kracht van het project is dat het uitgaat van de concrete leefsituatie van de kinderen en de ouders.

Mevrouw Wierdsma: Het is heerlijk bij kinderen te zien dat ze meer zelfvertrouwen krijgen. De ouders krijgen mogelijkheden aangereikt om hun onmacht om te zetten in kansen voor hun kinderen. De begeleiders - nu zelf student aan universiteit of PABO - zetten hun eigen levenservaring in ten dienste van de volgende schoolgeneratie. Daarmee zetten ze de toon voor een andere levensstijl, die als een estafettestokje aan volgende generaties kan worden overgedragen, zodat het menselijk kapitaal niet wegvloeit uit de achterstandswijken.

Dit project wordt mede mogelijk gemaakt dankzij de PIN-gelden van religieuze instituten.

WvdV

IN DEN BEGINNE

Ik zet mijn verzen als een schelpdier aan
in diepten waar geen sterveling mij kent,
ik adem in en uit, en zij ontstaan
uit stille kernen, in het element
dat was van den beginne. Altijd blijft
het grote stromen in mij overgaan.
Ik ben alleen. Een maatgang schrijft en schrijft:
ademende zet ik de mantelen aan.

Ida Gerhardt

Colofon

Het KNR-bulletin (ISSN: 1569-9447) is een uitgave van de afdeling communicatie van de KNR en verschijnt vijf maal per jaar. Met het bulletin willen de medewerkers van het bureau aan het Emmaplein in 's-Hertogenbosch de besturen van de religieuze instituten in Nederland informeren over zaken die hen, en daarmee 'hun achterban' bezighouden. Aan ieder bestuur van de bij de KNR aangesloten religieuze instituten en aan de redacties van congregatiebladen wordt één exemplaar verstrekt. Daarnaast ontvangen leden van werkgroepen en commissies een exemplaar. Indien gewenst mogen artikelen overgenomen worden in orde- en congregatiebladen van de aangesloten religieuze instituten.

Opmaak en eindredactie: Miranda Roijers-Graumans, Nita van Bergen & Will van de Ven, KNR-afdeling communicatie, Postbus 111, 5201 AC 's-Hertogenbosch, tel: 073-6921316, fax. 073-6921322, e-mail W.vd.Ven@knr.nl